

**Értékelés
az OMFB kis- és középvállalkozás-támogatási pályázati
tevékenységéről
(1995-1998)**

Futó Péter
Kállay László
Soltész Anikó

Budapest 2000. július

Tartalomjegyzék

BEVEZETÉS	4
ÖSSZEFOGLALÓ ÉRTÉKELÉS, JAVASLATOK.....	5
A POLITIKA STABILITÁSA, A VÁLTOZÁSOK MOTIVÁCIÓI	5
<i>Értékelés.....</i>	5
<i>Javaslatok</i>	5
A PÁLYÁZTATÁS MÓDJA	6
<i>Értékelés.....</i>	6
<i>Javaslatok</i>	6
A PÁLYÁZATOK ÉRTÉKELÉSE, BESZÁMOLÁS	6
<i>Értékelés.....</i>	6
<i>Javaslatok</i>	7
CÉLOK.....	8
<i>Értékelés.....</i>	8
<i>Javaslatok</i>	8
CÉLCSOPORT	9
<i>Értékelés.....</i>	9
<i>Javaslatok</i>	9
AZ ALKALMAZOTT ESZKÖZÖK.....	10
<i>Értékelés.....</i>	10
<i>Javaslatok</i>	10
A POLITIKA ÁTTEKINTÉSE DOKUMENTUMOK ALAPJÁN.....	12
A VONATKOZÓ POLITIKA-TERÜLETEK CÉL- ÉS ESZKÖZRENDSZERE ÉS INTÉZMÉNYEI (KKV-POLITIKA, TECHNOLÓGIAPOLITIKA).....	12
A KIS- ÉS KÖZÉPVÁLLALATOK INNOVÁCIÓS KÉPESSÉGÉT SEGÍTŐ TECHNOLÓGIAPOLITIKAI FELADATOK.....	13
A PÁLYÁZATI RENDSZER SZEREPE A TUDOMÁNY ÉS TECHNOLÓGIAPOLITIKA VÉGREHAJTÁSÁBAN	14
<i>Az alapprogram felhasználásának elvei</i>	14
<i>A pályázati rendszer innovációpolitikai céljai.....</i>	14
A VIZSGÁLT PÁLYÁZATOK HELYE A RENDSZER EGÉSZÉBEN	15
AZ ÉRTÉKELÉSBEN SZEREPLŐ PÁLYÁZATOK RÖVID JELLEMZÉSE.....	15
<i>Alkalmazott kutatás-fejlesztési pályázat</i>	15
<i>Versenyképes termékek létrehozását eredményező műszaki fejlesztési tevékenység támogatása.....</i>	16
<i>Pályázat a területi kamarák részére a regionális műszaki fejlesztési tevékenység támogatására</i>	17
A TÁMOGATÁSOK ÉRTÉKELÉSE KÉRDŐÍVES FELMÉRÉSSSEL	19
ÖSSZEFOGLALÁS	19
<i>A válaszoló cégek.....</i>	19
<i>A projektek</i>	19
<i>A pályázatok.....</i>	21
A JELEN FELMÉRÉS MÓDSZERE	22
A FELMÉRÉSEK HELYE A PROJEKTEK ÉS PROGRAMOK ÉRTÉKELÉSÉNEK LOGIKÁJÁBAN	22

A VÁLASZOLÓ CÉGEK.....	25
<i>A minta összetétele</i>	25
<i>Export</i>	27
<i>Cégméret és innovativitás</i>	29
<i>Az innováció emberi oldala és megbecsülése</i>	31
A PROJEKTEK	31
<i>A projektek szakmai-műszaki tartalma és újdonságértéke</i>	31
<i>A projektek sikeressége és hasznosulása</i>	36
<i>A projektek közvetett hatásai</i>	38
<i>A projektek hatása a cég munkaerő-gazdálkodására és a szervezetére</i>	40
A PÁLYÁZATOK.....	41
<i>A pályázati konstrukció</i>	41
<i>A pályázatok időbeli lefutása</i>	42
<i>A pályázatok pénzügyi jellemzői</i>	43
<i>A támogatás intézményi megvalósítása</i>	45
<i>Milyen támogatásra volna szükség?</i>	46
AZ INTERJÚK TAPASZTALATAI.....	48

Bevezetés

Jelen tanulmány az OMFB tevékenységének első olyan értékelés, amely nem egy adott pályázathoz kötődik, hanem a teljes pályázati tevékenységen belül egy kiemelt cél – a hazai kis- és középvállalkozások innovációs tevékenységének segítése – szempontjából kívánja vizsgálni a pályázati rendszer egészét. Az értékelés ezzel az OMFB-ben 1991 óta végzett projektértékelések, valamint az 1995 óta végzett programértékelések mellett egy magasabb szintet, az intézményi politika értékelését (“policy evaluation”) célozza meg.

Összefoglaló értékelés, javaslatok

Ebben a fejezetben a dokumentumelemzés, az OMFB munkatársaival készített interjúk és a kérdőíves felmérés tapasztalatai alapján összegezzük a fontosabb értékelő megállapításokat és javaslatainkat.

A politika stabilitása, a változások motivációi

Értékelés

Az OMFB kisvállalkozási politikáját a vizsgált időszakban erősen befolyásolta a szervezet helyzete a kormányzati struktúrán belül. A szervezetnek szánt szerephez és a tendenciájában szűkülő költségvetéshez való alkalmazkodás önmagában is magyarázott bizonyos változásokat a kisvállalkozási politikában. A változások egyik következménye volt, hogy a költségvetési források ütemezett, időbeni előteremtése többször okozott problémát, ami a pályázatok indítását hátráltatta.

Fontos motiváló tényező volt a nemzetközi fórumok által elfogadott és kiadott dokumentumok útmutatása is. A trendek követésének szándéka gyakran szerepet játszott a kisvállalkozási politika szükségességéről, és konkrét kialakításáról folytatott viták kimenetelében.

Az OMFB vezetőinek irányultsága, és a kisvállalkozási politikában kulcsszerepet játszó munkatársak elkötelezettsége is politikaformáló tényező volt.

Javaslatok

Fontosnak tartjuk, hogy a kisvállalkozásokat célzó innovációpolitika koncepciózusabb, stabilabb, és kiszámíthatóbb legyen, természetesen a politikai változások hatásait nem lehet és nem is kell kiszűrni. Ugyanakkor egy stratégiai dokumentum, amely deklarálja a politika fontos elemeit (célok, célcsoport, eszközök, kontroll) jól szolgálná ezt a célt. A politika egyes elemeivel kapcsolatos javaslatainkat a továbbiakban részletezzük.

A pályáztatás módja

Értékelés

A pályáztatás teljes folyamata átlátható, a feltételek és az elbírálás szempontjai előre meghirdetettek és világosak. Az egyes pályázatok dokumentumai konzekvensek, követhető módon tükrözik bennük a támogatni szándékozott cél és jól meghatározott a vállalati kör. A pályázatok lebonyolítása összességében követi a szabályokat minden fontos szakaszban (meghirdetés, pályázatok befogadása, előkészítés, elbírálás, folyósítás, illetve az előírt kontroll).

Javaslatok

Ugyanakkor véleményünk szerint a kiírások nem eléggé ügyfélorientáltak, vagyis a pályázati koncepció nincs lefordítva a potenciális pályázók nyelvére. Nem elég, ha a politika céljai tükröződnek a kiírásban, arra is szükség van, hogy potenciális pályázó a saját szempontjából tudja eldönteni, hogy neki szól-e a pályázat, és ha igen, milyen feltételeknek kell megfelelnie. Bátrabban lehetne publikálni az elbírálás szempontjait és ezzel orientálni a pályázókat. Érdemes lenne egy külön dokumentumban instrukciókat, rövid magyarázatot adni az elbírálási szempontokhoz a bírálók számára, különösen akkor, ha társadalmi zsűri dönt.

Pozitívum, hogy az OMFB pályázati anyagaihoz egy ügyfélszolgálati irodánál, és az Interneten is hozzá lehet jutni, azonban a pályáztatás még így is Budapest centrikus. Javasoljuk, hogy a Minisztérium keresse annak lehetőségét, hogy megyénként legalább egy helyen hozzá lehessen jutni a pályázatokhoz.

A pályázatok értékelése, beszámolás

Értékelés

Egy fejlesztési politika bármilyen területen csak akkor lehet sikeres, ha eredményeiről a döntéshozók folyamatos, a szükséges változtatások megtervezéséhez is inputot adó visszajelzéseket kapnak. Az OMFB pályázatairól évente készültek beszámolók, amelyek a felhasznált forrásokról, a pályázatok tartalmáról és a megvalósítás néhány fontos mutatójáról adnak képet. A hatásosság és a hatékonyság méréséhez azonban értékelésünk szerint nincs megfelelő információ.

Nincs kellő információ arról, hogy a pre-kompetitív fázisban finanszírozott projektek milyen eredményesek voltak a kompetitív fázisban. Ennek megfelelően nem működik visszajelző rendszer, ami alkalmat adna az egyedi döntések elveinek és gyakorlatának módosítására.

Javaslatok

Javasoljuk, hogy a jövőben kapjon nagyobb figyelmet az egyes projektek, pályázati programok értékelési rendszerének kialakítása. Alapvetően fontos, hogy már a tervezés fázisában gondolni kell arra, mik lesznek a sikerkritériumok, és ezek megvalósulását hogyan lehet követni.

Javasoljuk, hogy fogalmi, módszertani keretként az EU széles körben elfogadott hatásvizsgálati, értékelési módszere az úgynevezett "Standard Log Frame" (Standard Logical Framework, szabványosított logikai keret) nevű megközelítés, eszközrendszer szolgáljon. Ennek alapelvei a következők:

(A) Be kell mutatni a projekt logikáját. A **projekt logikájának elemei**: a projekt...

1. Inputjai
2. Outputjai
3. Közvetlen céljai (immediate objectives)
4. Távolabbi céljai (wider objectives)
5. Fenntarthatósági terve (sustainability plan)
6. Relevanciája és megtervezettség: a projekt fontos igényeket elégít-e ki, jól tervezett-e, illeszkedik-e a támogatást nyújtó szervezet politikai céljaihoz?

A projekt logikájának bemutatása javarészt már a projekt megvalósítása előtt is elvégezhető. (Kivételt képez az outputok bemutatása, bár a várható outputok már a tervezési fázisban is bemutathatók..)

(B) A hatásvizsgálat ezután következő fontos feladata, hogy értékelje a projektet a Log Frame által megadott kritériumok szempontjából. Ez a munka már csak a projekt megvalósítása után végezhető el. Az **értékelési kritériumok**:

1. Hatásosság (effectiveness) outputok hozzájárulása a közvetlen célokhoz
2. Hatékonyság (efficiency): inputok hozzájárulása az outputokhoz
3. Távolabbi, a közvetlen kedvezményezetteknel tovább gyűrűző hatás (impact)
4. Fenntarthatóság (sustainability)

(C) A projekt logikájának elemeit és az értékelést mindenhol ahol lehet, objektív mutatókkal, úgynevezett **indikátorokkal** kell alátámasztani. Az értékelőknek a projekttel kapcsolatban a fentiek közül különösen az inputokra, az outputokra, a hatékonyságra, a hatásosságra, a távolabbi hatásra és a fenntarthatóságra vonatkozó indikátorokat lehet és kell összegyűjteni. Az indikátorok lehetnek

1. a projektre vagy az abban résztvevő intézményekre, a kedvezményezettekre vonatkozó statisztikai adatok
2. vagy intézményi, intézmény-építési, esetleg szabályozási-jogi jellegű eseményekre vonatkozó tények.

A pályázati rendszerben odaítélt támogatásoknak maguknál a támogatott vállalkozásoknál, mikro szinten is eredményt kell produkálniuk ezért olyan követőrendszerekre is szükség van, ami vállalati megközelítésben mutatja ki a támogatások eredményeit.

A nemzetközi gyakorlatban alkalmazzák a kontroll-csoportok módszerét, ami azt jelenti, hogy a nem támogatott körből megfelelő módszerrel vett mintához hasonlítva (is) mérik a támogatások hatását. Javasoljuk, hogy kísérleti jelleggel legalább egy projekt esetében a Minisztérium alkalmazza ezt a módszert.

Célok

Értékelés

A pályázatokban megfogalmazott célok meghatározását nagy mértékben befolyásolták a külföldi tapasztalatok, a nemzetközi kötelezettségekből adódó előírások, és a politika kereteit meghatározó hazai fejlemények. A kisvállalkozások innovációs kapacitásának növelése bonyolult folyamat, ami elsősorban egyfajta képességfejlesztést jelent, mind személyi mind szervezeti értelemben. Fontos továbbá, hogy a szabályozási környezet egésze is segítse ezeknek a képességeknek a kibontakozását.

Javaslatok

Javasoljuk, hogy a Minisztérium a kisvállalkozások innovatív kapacitásának növelését elsősorban olyan közvetlen célok kitűzésével próbálja elérni, amelyek az innováció tudásbázisát, szellemi kapacitását növelik. A nem anyagi beruházásként is felfogható tevékenység olyan eredményt hoz, ami sok esetben akkor is hasznosul, ha a támogatott vállalkozás nem jár sikerrel. Ezért a pályázatoknak a jövőben érdemes lenne a fizikai beruházások támogatásától a tudásnövelő beruházások irányába elmozdulni. Ezek a következő területeket jelentik:

- Oktatás, képzés, új ismeretek megszerzése,
- Vállalkozások közötti tudástranszfert jelentő együttműködés
- Know-how, technológiatranszfer
- Minőségbiztosítási rendszerek kialakítása, bevezetése (de nem fenntartása)
- Nemzetközi, elsősorban EU szabványok alkalmazási feltételeinek megteremtése

A pályázatok egyik céljaként javasoljuk megfogalmazni, hogy a támogatás eredményeként szervezeti innováció is valósuljon meg, mert ez nagyon sok esetben feltétele annak, hogy a műszaki innováció gazdaságilag is hasznosuljon.

Célcsoport

Értékelés

A sok tekintetben viharos gyorsasággal bekövetkező gazdasági átalakulás az OMFB célcsoportjait is érintette, így már az is nehéz feladat volt, hogy kövesse annak a körnek a szervezeti átalakulását, amelyben az innovációs potenciál megjelenhetett. Emiatt több pályázat esetében is gondot okozott a célcsoport megtalálása. A lehetséges pályázók egy része nem tudott időben a pályázatokról, és sokszor olyanok is jelentkeztek, akik félreértették a kiírásokat.

Javaslatok

Fontosnak tartjuk, hogy a pályázatok a jövőben “szélesebb merítéssel” dolgozzanak, vagyis a korábbinál nagyobb körben keressék a támogatandó vállalkozásokat. Bár sokan érvelnek a támogatások szétaprózódása ellen, a kisvállalkozások esetében mégis a célcsoport számbeli növelését látnánk helyesnek, mert így az eredmények is szélesebb körben jelentkeznének.

A nagyobb szabású programok tervezése során javasoljuk előzetes hatástanulmányt készíteni, ami a problémákat, a célcsoportot és az alkalmazni tervezett eszközök megfelelőségét elemezné.

Érdeemes lenne vizsgálni a különböző kommunikációs csatornák hatékonyságát, és hogy rajtuk keresztül milyen célcsoportok elérhetők el.

A probléma megoldásához hozzájárulhat az ügyfélkapcsolati szolgálat (de nem a szervezet) bővítésére tett javaslatunk is.

Az alkalmazott eszközök

Értékelés

A pályázatok során elnyerhető forrás pénzügyi értelemben puha pénz, fő szabályként tartalmát tekintve kamatmentes kölcsön, vagy vissza nem térítendő forrás. A feltételek keményítését az elbírálás folyamata teremti meg, amelyben csak gyengén van jelen a visszajelzés. A Versenyképes pályázat esetében 1998-ban az adminisztrációs terhelés effektív korláttá vált a kisvállalkozások számára. A pályázati rendszer olyan intézményeket (szabályrendszert) működtet, ami a megfelelés adminisztratív terhelésén keresztül tényleges szabályozási szerepet tölt be (nem könnyű neki megfelelni), de a kontroll szubjektív megítélésen és nem automatizmusokon keresztül valósul meg. Más megfogalmazásban a pályázók számára a tranzakciós költségek magas szintje tölt be szabályozási funkciót, ezek a költségek azonban piaci tranzakciók megvalósulását, hanem az adminisztratív szabályoknak való megfelelést finanszírozzák. Ebben a rendszerben különösen fontos szerep hárul a visszajelzésre, vagyis az elért hatások alapján a döntések elveinek és gyakorlatának módosítására. Ilyen visszajelző rendszer jelenleg alig működik.

A versenyképes pályázatnál működő érdekelttség, amely szerint az üzleti terv teljesítésével fordítottan arányos a visszafizetési kötelezettség látszólag a piacon elért eredmény hatását erősíti fel. Ez ellentmondásban van azzal, hogy az erőforrás-allokációban éppen a piaci mechanizmustól eltérő, azt korrigáló rendszer működik. A támogatást adó állami szervezetek ebben az esetben anti-befektetőként működnek, mivel minél sikeresebb a finanszírozott projekt, annál kevesebb pénzt kívánnak viszontlátni, kudarc esetén pedig a jegybanki alapkamat kétszeresét kapják a “befektetésre”.

A kedvezményezni szándékozott célcsoport számára puhítják a forrásokat. Ennek a módszernek a hatása nem egyértelmű.

Javaslatok

Javasoljuk a vissza nem térítendő támogatások korábbiánál differenciáltabb alkalmazását. Az egyik vezérfonal az lehetne, hogy a vissza nem térítendő támogatásokat elsősorban a non-profit szektorban célszerű alkalmazni, a vállalkozások számára kiírt pályázatok esetében inkább a visszatérítendő támogatásokat kellene előnyben részesíteni.

További különbségtételt javasolunk a (sokszor nehezen szétválasztható) szellemi és anyagi beruházások között. Az előbbieknél indokoltabb a vissza nem térítendő támogatások alkalmazása, az utóbbiaknál kevésbé.

A pályázatok hatékonyságát jelentősen javíthatja, ha határozottabban jelenik meg a támogatott vállalkozás felelősség- és kockázatvállalása. Ennek megfelelően a kisvállalkozások számára tervezett eszközök esetében sem javasoljuk az önrész, vagyis a saját anyagi szerepvállalás alacsony szinten tartását. Különösen veszélyes kombináció az alacsony önrész mellett nyújtott vissza nem térítendő támogatás, mert így a támogatottak motivációja könnyen csökkenhet.

A fejlett országokban terjed az a gyakorlat, hogy az állami szerepvállalást külső magánbefektető részvételéhez kötik. Ez egy fajta kontrollt jelent az állami finanszírozó számára, mert csak ott tesz lehetővé befektetést, ahol a magántőke is vállal kockázatot.

A támogatás nyújtásán kívül megfontolandó lenne az állami megrendelés, mint finanszírozási eszköz alkalmazása. Ez ellenőrizhetőbb, és számon kérhetőbb forma.

A politika áttekintése dokumentumok alapján

Ebben a fejezetben az OMFB által kiadott dokumentumokban található, a kis- és középvállalkozások innovációs tevékenységének jellemzőivel és az azzal kapcsolatos állami feladatokkal foglalkozó fontosabb megállapításokat foglaljuk össze azzal a céllal, hogy a politika kérdéseiről szóló hivatalosnak tekinthető álláspontokat bemutassuk.

A vonatkozó politika-területek cél- és eszközszerrendszere és intézményei (KKV-politika, technológiapolitika)

A kormányzat a rendszerváltás óta számos dokumentumban deklarálta a kis- és középvállalkozások fejlesztését célzó politikáját. Az 1992-ben és 1994-ben elfogadott kormányhatározatok (2040/1994. (V.3.) nem foglalkoztak a kisvállalkozások műszaki fejlesztésével. Ezt a hagyományt követte a következő kormányzati ciklus két határozata 1996-ban és 1997-ben (2146/1996 (VI. 13.), és 1045/1997 (IV. 29.)). Ebben az időszakban áttételesen a beszállítói program, illetve a kockázati tőkefinanszírozás területein jelenik meg a műszaki fejlesztés szempontja.

A jelenleg érvényben levő kis- és középvállalkozási politikát a meghatározó dokumentumok közül mind a Kormány négy éves stratégiája, mind az annak végrehajtását célzó munkaprogram foglalkozik a kis- és középvállalkozások innovációs képességének javításával. A stratégia a technológiai transzfert és a diffúziót szolgáló innovációs központok kialakulását tarja a legfontosabbnak, és ebben az államnak közvetett szerepet szán. A munkaprogram a következő feladatokat határozza meg a cél elérése érdekében:

1999-re

- Az alkalmazott K+F pályázat pénzügyi feltételeiben kedvezményeket kell adni a kis- és középvállalkozások számára.
- A technológia-intenzív kisvállalkozások támogatása pályázati formában (TECHSTART pályázat)
- A regionális pályázatban meg kell erősíteni a kisvállalkozásokra vonatkozó preferenciákat
- Értékelni kell a különböző pályázati rendszereket abból a szempontból, hogy mennyiben segítik a kis- és középvállalkozásokkal kapcsolatos technológiapolitikai célok megvalósulását.

2000-re

- A kis- és középvállalkozói célelőirányzat felhasználásával specifikus programokat kell működtetni a kis- és középvállalkozások innovációs képességének javítása érdekében.
- Bővíteni kell a technológiai diffúzió szolgáltatásra alkalmas intézmények hálózatát
- A regionális pályázat keretében továbbra is működtetni kell a diffúziós szolgáltatásokat.
- Elő kell segíteni a “clustering” jellegű szerveződések kialakulását.
- A feladatok végrehajtását folyamatosan értékelni kell.

A kis- és középvállalatok innovációs képességét segítő technológiapolitikai feladatok

Az OMFB Tanácsa 1998-ban fogadta el “A kis- és középvállalatok innovációs képességét segítő technológiapolitikai feladatok” című dokumentumot. Ez az anyag foglalja össze a szervezet kis- és középvállalkozásokkal kapcsolatos politikáját, és ennyiben a legfontosabb “deklaratív” dokumentum ebben a kérdésben.

A dokumentum megadja a kis- és középvállalkozások definícióját és áttekinti a gazdaságban játszott szerepüket. Az OMFB szerepét a kis- és középvállalkozás-fejlesztési politika egészében meghatározva rámutat, hogy a költségvetés több alrendszere is segíti a kis- és középvállalkozások innovációs képességének javítását.

Különösen fontos a dokumentumnak az a része, amelyik a célcsoport differenciált leírását adja. A kisvállalkozások három csoportját különbözteti meg az innovációhoz való viszony szempontjából.¹

- Technológiafejlesztők azok a vállalkozások, amelyek maguk is aktívan részt vesznek az innovációban
- A technológiát integráló, felhasználó vállalkozások elsősorban az új technológiák átvételében adaptálásában játszanak szerepet.
- A kis- és középvállalkozások nagy része csak passzív alkalmazója a technológiai fejlesztéseknek.

Szűkebb értelemben vett K+F tevékenységet csak az első csoportba tartozó vállalkozások folytatnak.

Az anyag megállapítja, hogy Magyarországon a kis- és középvállalkozások innovációs szerepe lassabban nőtt mint más gazdasági mutatóik, ugyanakkor a gazdaságban jelen van egy fontos innovatív kisvállalkozói kör is. Fontos probléma, hogy a műszaki tudás nem mindig párosul a megfelelő menedzsmenttel.

A megoldandó feladatokat a következőkben látja az anyag: Források juttatásával és a kapacitások jobb kihasználásával segíteni K+F eredmények megszületését. Bővíteni a technológiai beruházások forrásait. Javítani az innováció menedzsmentjét.

A hazai kis- és középvállalkozásokat az innovációs érettség szerint három csoportba sorolja.

Hagyományos iparágakban tevékenykedő vállalkozások.

Modern rés-stratégiát követő vállalkozások

Új technológiai vállalatok

¹ A csoportosítás az Európai Bizottság Committee of Representatives on Science and Technology nevű testületének készült jelentés alapján készült.

A pályázati rendszer szerepe a tudomány és technológiapolitika végrehajtásában

Ebben a fejezetbe az OMFB hivatalos dokumentumai, elsősorban a Központi Műszaki Fejlesztési Alapprogram végrehajtásáról készült jelentések alapján áttekintjük a pályázati programok elveivel, céljaival és végrehajtásával kapcsolatos elhatározásokat, valamint a pályázati programok költségvetésének fő számait.

A programok makrogazdasági összefüggései közül fontos, hogy az elmúlt tíz évben a K+F kiadások GDP-hez viszonyított aránya tendenciájában jelentősen csökkent; 2,3%-ról mintegy 0,7%-ra. Emellett a KMÚFA felhasználás ennél is nagyobb mértékben csökkent. A kis- és középvállalkozásokat segítő programok tehát egy erősen zsugorodó költségvetés keretei között valósultak meg.

Az alapprogram felhasználásának elvei

Az OMFB saját szerepének meghatározásakor figyelembe veszi, hogy a tudomány és technológiapolitika végrehajtása több szervezet feladata, így például az Oktatási Minisztérium és a Magyar Tudományos Akadémia is fontos szerepet játszik ezen a területen.

A pályázatok a Központi Műszaki Fejlesztési Alapprogram keretében valósulnak meg. A felhasználás elveit az 1998-as évről szóló jelentés a következőkben határozza meg.

- A támogatásokat nyílt átlátható támogatási rendszeren keresztül lehet elnyerni, a döntéselőkészítésben független szakértők vesznek részt.
- Több éves futamidejű projekteket támogatnak és ennek megfelelő kötelezettségeket vállalnak.
- A kifizetéseket a szerződéses kötelezettségek teljesítéséhez kötik.
- A fejlesztések nem csak befektetés helyén, hanem szélesebb körben is hasznosulnak.

A pályázati rendszer innovációpolitikai céljai

Az 1998-as évről szóló beszámoló öt célt sorol fel. Ezek közül egy foglalkozik kifejezetten a vállalkozások innovációs képességének javításával, a többi négy áttételesen tartalmazza ezt a szempontot. A célok meghatározásánál és a dokumentumok más részeiben is visszatér annak kinyilvánítása, hogy a politikát egy piacgazdaságban kell megvalósítani, ennek következtében az állami, illetve kormányzati szerepvállalás szükségességét több helyen is indokolják.

A tudásbázis fejlesztését a gazdaság egészének fejlődése szempontjából tartják fontosnak, ami a vállalkozói szférát is magába foglalja. Külön is megemlítik a felsőoktatás és a vállalkozások együttműködésének fontosságát.

A vállalkozói kör innovációs képességének javítását a versenyképesség és a jólét javítása szempontjából tartja fontosnak a dokumentum. Hangsúlyozza, hogy a különböző típusú vállalkozások helyzete nagyon eltérő ezért differenciált megközelítésre van szükség.

A K+F infrastruktúra fejlesztését elsősorban az externális gazdasági hatások indokolják. További fontos célok a nemzetközi tudományos és technológiai kapcsolatok erősítése és az innovációpolitika módszertani megalapozása.

A pályázati rendszeren belül jól azonosíthatók azok a pályázatok, amelyek a közvetlenül szolgálják a vállalkozások innovációs képességének fejlesztését. A célok és a pályázati programok mátrixa alapján az Alkalmazott K+F, a Versenyképes termékek fejlesztése és a Regionális együttműködési pályázat tartoznak ebbe a körbe. Ennek megfelelően jelen értékelés is ezekkel a pályázatokkal foglalkozik. Meg kell még említeni a TECHSTART pályázatot, amelyik 1999-ben indult, és kifejezetten a mikrovállalkozásokat kívánja támogatni.

A vizsgált pályázatok helye a rendszer egészében

Pályázat megnevezése	Kiadások	Megoszlás (%)
Alkalmazott K+F pályázat	3100,0	46
Versenyképes termékek pályázat	551,8	8
Regionális innovációs Pályázat	274,3	4
Összes kiadás	6774,8	100

Az értékelésben szereplő pályázatok rövid jellemzése

Alkalmazott kutatás-fejlesztési pályázat

A pályázat célja, hogy ágazati, vagy területi megkötés nélkül támogassa azokat a magas műszaki színvonalat képviselő fejlesztéseket, amelyek javítják a magyar gazdaság versenyképességét a termékek és szolgáltatások minőségét, a környezet állapotát és csökkentik az energiafelhasználást, továbbá erősítik a nemzetközi tudományos-műszaki együttműködést.

A pályázat döntési folyamata a következő:

⇒ Érvényesség vizsgálata (OMFB apparátus)

⇒ Véleményezés (két független szakértő)

⇒ Az elfogadásra javasolt pályázatok gazdasági véleményezése (gazdasági szakértő)

⇒ Végző támogatási vagy elutasítási javaslat (szakértő zsűri)

⇒ Döntés (OMFB Hivatal elnöke)

A döntés kialakításának szempontjai:

- Tudományos és-vagy műszaki újdonságtartalom
- A pályázó szakmai alkalmassága
- A projekt tudományos, műszaki és gazdasági jelentősége
- A tervezett költségek megalapozottsága
- A piaci hasznosulás esélyei
- Az eredmények hasznosíthatósága

A pályázat külön kedvezményt ad a kis- és középvállalkozásoknak azzal, hogy az általános szabályok szerint kamatmentesen visszatérítendő támogatás 25%-át nem kell visszafizetni. Amennyiben a vállalkozás felsőoktatási intézményt, költségvetési kutatóintézetet, vagy K+F alapítványt vont be a fejlesztésbe akkor a visszafizetési kötelezettség 50%-ra csökkenhet.

Az alkalmazott K+F pályázatok 1998. évi beadási és elfogadási adatai

Forduló	Beadott érvényes pályázatok		Elfogadott pályázatok	
	száma	összege	száma	összege
I.	119	4.356	36	737
II.	208	4.713	42	995
Összesen	407	9.069	78	1.732

Versenyképes termékek létrehozását eredményező műszaki fejlesztési tevékenység támogatása

Ez a pályázat korábban exportképes termékek műszaki fejlesztését szolgálta, azonban 1998-tól nevet és részben tartalmat változtatott. A változtatás egyik fő motivációja az volt, hogy a nemzetközi egyezmények tiltják az export közvetlen támogatását.

A változások kiterjedtek arra, hogy a pályázat új kapcsolódott az IKIM, majd a Gazdasági Minisztérium Gazdaságfejlesztési pályázatához, ami mind szabályozási, mind lebonyolítási szempontból új elem volt az OMFB-nél. Az egy pályázattal elnyerhető összeg 40 millió forintra emelkedett, a visszatérítés mértéke az üzleti terv teljesítésének függvényében 70%-ra is csökkenhetett. Minél magasabb volt az üzleti terv százalékban kifejezett teljesítése, annál alacsonyabb volt a visszatérítési kötelezettség. Megszűnt a folyamatos beadás lehetősége.

A Versenyképes Termékek műszaki fejlesztési pályázatának 1998. évi adatai

Benyújtott pályázatok			Elfogadott pályázatok		
Száma	Teljes projektköltség	KMÜFA támogatás	száma	Teljes projektköltség	KMÜFA támogatás
49	2.187	533	27	1.257	533

1998-ban csökkent az érdeklődés a pályázat iránt, ami elsősorban a feltételek nehezebbé és bürokratikusabbá válásának volt tulajdonítható. Az átlagnál is jobban csökkent a kisvállalkozások száma. Nemcsak a pályázat feltételei lettek bonyolultabbak, hanem - a banki vizsgálati idő miatt - az elbírálás ideje is megnőtt.

Pályázat a területi kamarák részére a regionális műszaki fejlesztési tevékenység támogatására

Ezt a pályázatot 1997-ben hirdették meg először az MKIK és az OMFB között kötött megállapodás alapján. A pályázat regionálisan, vagyis megyénként szerveződik, és a következő célokat kívánja szolgálni:

- a régió gazdaságfejlesztési céljaihoz kapcsolódó innovációs tevékenység,
- a régió kis- és középvállalkozásainak innovációs tevékenysége,
- minőségfejlesztés,
- kutatás-fejlesztési eredmények transzferje és diffúziója.

Ezek 1998-tól a következőkkel egészültek ki:

- bővíteni a kis- és középvállalkozások innovációját, a kutatás-fejlesztési eredmények alkalmazását és elősegíteni ezeknek a régió gazdasági folyamataiba való integrációját,
- a minőségfejlesztés és az uniós felkészülés elősegítése

A kamarának legalább az OMFB által nyújtottal megegyező összegű forrást kell biztosítaniuk, és vállalniuk kell a lebonyolítást. Az elnyerhető legnagyobb támogatás kamaránként 20 millió forint volt. A kamarák konzorciumot is alakíthattak.

Benyújtott pályázatok			Elfogadott pályázatok		
Száma	KMÜFA + kamarai források (M Ft)	KMÜFA támogatás (M Ft)	száma	KMÜFA + kamarai források (M Ft)	KMÜFA támogatás (M Ft)
24	651,7	325,8	22	600,0	300,0

Magukhoz a kamarákhoz 1998-ban 666 pályázatot nyújtottak be, amiből 436-ot fogadtak el. A 300 millió KMÜFA támogatással további forrásokkal kiegészülve összesen 1602 millió forint fejlesztést tett lehetővé.

A támogatások értékelése kérdőíves felméréssel

Összefoglalás

A válaszoló cégek

Az értékelés tényalapja 57 vállalkozás írásos válasza egy olyan kérdőívre, amely 74, felerészben nyitott (szövegesen megválaszolendő), felerészben pedig zárt (számszerűen megválaszolendő) kérdésből állt. A válaszoló cégek az elmúlt évtizedben nyertek az OMFB valamely támogatási pályázatán. Hiteles arányban megtalálhatók közöttük valamennyi

- nagyságkategória (kicsiktől a legnagyobbakig)
 - tulajdoni kategória (magyar és külföldi)
 - jogi forma (kft, bt és egyéni vállalkozó)
 - és ágazat (a mezőgazdaságtól a hagyományos iparokon keresztül a csúcstechnikán alapuló szolgáltatásokig)
- képviselői.

A válaszoló cégek többsége növekedés-orientált, és az innováció számukra a cég fejlődésének egyik motorja. A cégek mintegy fele jelenleg folytat export-tevékenységet. Több mint háromnegyedük szerint fejlesztéseik eredményei versenyképesek a fejlett országok piacain is. Többségük minőségbiztosítási rendszerrel is elkötelezte magát termékeik és szolgáltatásaik minősége mellett.

A tipikus cégnél az innováció megbecsülésében az erkölcsi elem még meghatározóbb, mint az anyagi. A kisvállalkozások innovativitásáról alkotott vélemények ingadoznak, de szinte egyértelmű volt az a nézet, hogy ha a válaszoló cég nagyobb lenne, vagy nagyobbá válna, az hasznára lenne az innovációs tevékenységüknek, és pedig főleg anyagi és személyi okok miatt.

A projektek

A támogatandó projektek kiválasztása

A mintabeli támogatott projekteknek csak a kisebbik fele számít csúcstechnikai projektnak, és a csúcstechnikai projektek a támogatási összeg kisebbik felét kapták meg. A projektek

- valamivel több mint a fele innováció, de
- mintegy egynegyede semmiféle újdonságértékkel nem rendelkezik.

A projektek

- közel fele kutatásnak tekinthető,
- de legalább egyötöde se nem kutatás, se nem fejlesztés.

A cégek önbesorolása alapján az innovatívabb, az újabb termék/technológia

- jellemzőbb a csúcstechnikai jellegű projektekre, mint a többi projektre.

A válaszolók több mint kétharmada a maga fejlesztését egyaránt termék- és technológia-orientáltnak tartja. Csúcstechnológiai termékek vagy technológiák esetében a válaszolók

- sokkal egyértelműbben merik kijelenteni azt hogy a támogatott projekt valódi innováció, nemcsak újdonság,
- valamint azt, hogy az általuk végzett fejlesztés kutatásnak is minősíthető.

A projektek sikeressége és hatása

A cégek túlnyomó többsége

- megfelelő mértékben,
- vagy teljesen

megvalósította a projekt szakmai céljait.

A jellegzetes projektek fő hatásai

- a cégek több mint felénél műszaki jellegűek, például prototípus elkészítése,
- szintén a cégek több mint felénél a cégnél jelentkező közgazdasági jellegű hasznok, például a projekt növelte a cég árbevételét, csökkentette a költségeket, munkaerőt takarított meg,
- és ennél kisebb említési számmal, de megjelennek a cég ügyfeleinél, vevőinél, fogyasztóknál jelentkező hasznok is, és
- bevallottan sikertelen vagy hatástalan projektek is jelen vannak, de számuk elenyésző.

A projektek haszna elsősorban a kedvezményezett cégeknél jelentkezik, másodsorban azok ügyfeleinél, vevőinél, és csak ezután következnek a társadalom többi szereplői. A tipikus cég a know-how-t megtartja magának, de a fejlesztés eredményeként létrejövő terméket gyártja vagy a szolgáltatást végzi, és mindezt értékesíti. Tehát ha maga az innováció csak ritkán kerül is ki a kedvezményezett cégből, de annak haszna piaci úton terjed.

Csak elhanyagolhatóan kevés esetben számoltak be arról, hogy a projekt

- szervezeti jellegű innovációt is generált volna,
- vagy hogy valódi, hiteles, a projekten messze túlmutató, továbbgyűrűző hatása lett volna a projekt eredményeképpen létrejött innovációnak.

Hiteles válaszok érkeztek arra a kérdésre, hogy az OMFB támogatása nélkül megvalósult volna-e a projekt. Egyértelmű, hogy az OMFB támogatásainak kulcsszerepe volt a projektek megvalósulásaiban. Támogatás nélkül e projektek

- egyharmada csak késve,
- további egyharmada pedig - a projekt tartalmát és terjedelmét illetően - csak részben valósult volna meg.

A cégek mintegy felénél a projekt befolyásolta az alkalmazotti létszámot, a legtöbb esetben - közvetlenül vagy közvetve - növelve azt. Ugyanakkor a projektek egyhatedét úgy jellemezték, mint ami vagy a pályázó cégnél, vagy pedig annak ügyfeleinél munkaerő megtakarításhoz vezetett. A cégek több mint egyharmadánál a projekt megvalósítása érdekében dolgozóik külön képzésben is részt vettek.

A pályázatok

Inputok

A pályázó cégeknek megítélt támogatási összegek széles körben szóródnak, egy-két milliótól a százmilliós nagyságrendig. A nagyobb cégeknél a pályázás tétje nagyobb volt, hiszen

- a 10 főnél kisebb cégek átlagosan 12 milliós
- a 10 főnél nagyobb cégek pedig átlagosan 24 milliós
- támogatást nyertek az általuk bemutatott OMFB-pályázaton.

A nagyobb cégeknél a pályázás hagyományosabb és eredményesebb volt, hiszen

- a 10 főnél kisebb cégek átlagosan 1,3-szor,
- a 10 főnél nagyobb cégek pedig átlagosan 2,1-szer nyertek OMFB-pályázatot.

A támogatás konstrukciója és szervezeti megoldása

A válaszoló cégek többsége az Alkalmazott K+F Pályázatban nyert támogatást, létszámban ezután következett a TECH-START Pályázat.

A pénzügyi keretekhez a pályázók többsége jól alkalmazkodott. A válaszoló cégek kevesebb mint egytizede számol be az ütemtervnél lassabban haladó pályázatról. A nagyobb cégeknél azonban a pályázás és a pályázat egészének menedzsmentje kiforrottabb volt, hiszen a 10 főnél kisebb cégek megfigyelhetően többször számoltak be az ütemtervhez képest csúszásról, mint a többi cég.

A kedvezményezettek értékelései egészében az OMFB és a pályázók korrekt viszonyáról, a pályázatok kielégítő tervezettségéről és szervezethez való elkötelezettségéről tanúskodnak. Ezekben az attitűdökben

- nem figyelhető meg lényegi differenciálódás a cégek mérete szerint,
- ugyanakkor szignifikáns különbségek mutatkoznak a csúcstechnikai és a hagyományos technikai projektek megvalósítói között: a csúcstechnikai fejlesztések gazdái igényesebben, kritikusabban viszonyulnak a pályázati folyamat egészéhez.

A cégek túlnyomó többsége szerint piacgazdasági körülmények között is van létjogosultsága a direkt támogatásoknak. Az innovativitáson, a kis vállalatméreten, az exporton és a minőségen túlmenően számos további támogatandó célt és célcsoportot vetnek fel. Javaslatokat tesznek a támogatások jobb pénzügyi megoldására és szervezeti megvalósítására. Csak kevesen említik a kedvező gazdasági környezet, a vállalkozás-barát szabályozás és az innováció-barát intézményfejlesztés pozitív hatásait.

A jelen felmérés módszere

1999 decemberében az OMFB és a Kisvállalkozás-fejlesztési Intézet mintegy 300 kérdőívet küldött ki olyan, javarészt kisméretű vállalkozásoknak, amelyek az elmúlt években valamely konstrukció keretében az OMFB által nyújtott támogatásban részesültek. A megkérdezettek között - összehasonlítási célból - nagy vállalkozások is voltak. A felmérésre 57 vállalkozás válaszolt pozitívan, azaz küldte vissza a kitöltött kérdőívet.

A kérdőívekben számos olyan kvalitatív (nyitott) és kvantitatív (zárt) kérdés szerepel, melyek így együttesen sikeresen pótolnak egy **vállalati interjút**. Az elemzés során arra törekedtünk, hogy - még a jelenleg rendelkezésre álló kis minta alapján is - hiteles és jó áttekintést adjunk

- az innováció különböző értelmezéseiről és a vállalkozásoknak a kutató-fejlesztő tevékenységhez való viszonyáról
- a kisvállalkozások innovatív tevékenységének jellegzetességeiről,
- a támogatások által elért eredményekről,
- a támogatást övező vállalati attitűdökről,
- és az OMFB-ről a kedvezményezett vállalati körben kialakult véleményről.

Ugyanakkor a felmérés hiányosságai is nyilvánvalóak:

- Természetesen semmi sem garantálja, hogy az OMFB támogatási tevékenységet a pályázatainak sikeresen szerepelt, abból anyagi hasznot húzó vállalkozások objektív módon tudják megítélni.
- Az önkéntes válaszolási eljárás miatt pedig nem kivitelezhető, hogy a begyűjtött válaszok a kedvezményezett körét összességében, vagy akár csak egyetlen támogatási forma esetében is reprezentatív módon képviseljék. A visszaérkezett kérdőívek alacsony száma tehát nem teszi lehetővé, hogy a programok teljes statisztikai áttekintését készítsük el.

A felmérések helye a projektek és programok értékelésének logikájában

A támogatási politikák értékeléséből, hatásvizsgálatából sohasem maradhat ki a támogatások kedvezményezettjeinek megkérdezése. Alapelv ez az olyan nemzetközi szervezetek hatásvizsgálati módszereiben is, mint amilyen a Világbank vagy az EU, amelyek pedig évtizedes értékelési (evaluation) tapasztalatra, többé-kevésbé kikristályosodott módszertani elemekre építhetnek. Az értékelés ilyen módon elemzett tárgya lehet

- egy alprojekt,
- egy projekt,
- egy program,
- vagy egy egész politika-terület.

Vállalkozás-támogatás esetén a projektek, programok, politika-területek értékelése általában nem szűkíthető le csupán a redisztributív jellegű direkt támogatásokra, az egyes vállalatoknak különböző formában nyújtott anyagi juttatásokra vagy egyes kiválasztott cégnek szóló adóelengedésekre. Ha a kérdésfeltevés jellege azt igényli, akkor ezek mellett és ezekkel kölcsönhatásban figyelembe kell venni

- a **természetben nyújtott támogatásokat** - például cégek esetében ilyen lehet az oktatás, képzés, üzletember-találkozók, vásárok, marketing támogatás,
- a **szabályozási lépéseket** - például adminisztráció egyszerűsítése, adóterhek szélesebb körben történő csökkentése, és ide tartozik vállalkozási érdekszervezetek szorosabb vagy lazább bevonása a szóban forgó szabályalkotást kísérő konzultációba
- valamint az **intézményépítési lépéseket** is - például vállalkozásfejlesztési központok létesítése, technológia centrumok létrehozása, egyablakos közigazgatási rendszerek elterjesztése.

Az EU széles körben elfogadott hatásvizsgálati, értékelési módszere az úgynevezett "Standard Log Frame" (Standard Logical Framework, szabványosított logikai keret) nevű megközelítésen, eszközrendszeren alapul. A módszer már szabvánnyá vált, például a PHARE programok, projektek és alprojektek esetében szinte kizárólagosan ezt alkalmazzák. Erősen leegyszerűsítve ennek lényege a következő.

(A) Be kell mutatni a projekt logikáját. A **projekt logikájának elemei**: a projekt...

1. Inputjai
2. Outputjai
3. Közvetlen céljai (immediate objectives)
4. Távolabbi céljai (wider objectives)
5. Fenntarthatósági terve (sustainability plan)
6. Relevanciája és megtervezettsége: a projekt fontos igényeket elégít-e ki, jól tervezett-e, illeszkedik-e a támogatást nyújtó szervezet politikai céljaihoz?

A projekt logikájának bemutatása javarészt már a projekt megvalósítása előtt is elvégezhető. (Kivételt képez az outputok bemutatása, bár a várható outputok már a tervezési fázisban is bemutatathatók.)

(B) A hatásvizsgálat ezután következő fontos feladata, hogy értékelje a projektet a Log Frame által megadott kritériumok szempontjából. Ez a munka már csak a projekt megvalósítása után végezhető el. Az **értékelési kritériumok**:

1. Hatásosság (effectiveness) outputok hozzájárulása a közvetlen célokhoz
2. Hatékonyság (efficiency): inputok hozzájárulása az outputokhoz
3. Távolabbi, a közvetlen kedvezményezettekénél tovább gyűrűző hatás (impact)
4. Fenntarthatóság (sustainability)

(C) A projekt logikájának elemeit és az értékelést mindenhol ahol lehet, objektív mutatókkal, úgynevezett **indikátorokkal** kell alátámasztani. Az értékelőknek a projekttel kapcsolatban a fentiek közül különösen az inputokra, az outputokra, a hatékonyságra, a hatásosságra, a távolabbi hatásra és a fenntarthatóságra vonatkozó indikátorokat lehet és kell összegyűjteni. Az indikátorok lehetnek

1. a projektekre vagy az abban résztvevő intézményekre, a kedvezményezetteknek vonatkozó statisztikai adatok
2. vagy intézményi, intézmény-építési, esetleg szabályozási-jogi jellegű eseményekre vonatkozó tények.

Az indikátorok csak akkor készíthetők el, ha a hatásvizsgálatot megelőzően, még annak tervezési fázisában, a Log Frame elvont kategóriáit a konkrétan vizsgált projektnak megfelelően konkretizálják.

Az indikátorok forrása azonban nem lehet minden esetben statisztikai, jogi vagy intézményi esemény jellegű tény. A projektek során keletkező jelentések, szervezési és elszámolási dokumentumok nem mindig állnak ott, akkor és olyan adathordozón, olyan bontásban rendelkezésre, ahogyan arra az értékelőknek szüksége lenne. Ezért nagy szerepet kapnak az interjúk is, amiket vagy a projekt tervezőivel, szervezőivel, vagy pedig a kedvezményezettek egy részével végeznek el. Az interjúk mellett vagy néha azok helyett kismintás felmérésekből levont szöveges és számszerű következtetések is hozzájárulnak az értékelés alapkérdéseinek megválaszolásához.

A felmérésekből és interjúkból származó adatok hasznossága tehát nem önmagukban rejlik. Ezek az eredmények akkor hasznosulnak igazán, ha **indikátorként beépülnek** a fent ismertetett hatásvizsgálati, kutatási, értékelési logikába. Ezért - az értékelést megelőzően - a kérdőívet és/vagy az interjútervet éppen a Log Frame által képviselt hatásvizsgálati logika alapján kell megtervezni.

A válaszoló cégek

A minta összetétele

A válaszoló cégek többsége kicsi, de a mintában a közepes és a nagy vállalkozások is kellően képviselve vannak.

1. sz. Tábla
A válaszoló cégek mérete

Létszám-kategória	Válaszó cégek száma	Az adott nagyságkategóriába tartozó cégek hierarchia-lépcsőfokainak átlagos száma
10 fő alatt	29	1,6
11 és 50 fő között	18	3,0
51 és 250 fő között	5	3,5
251 és 500 fő között	0	-
500 fő felett	5	4,8
Együtt	57	2,5

A minta összetétele is arról tanúskodik, hogy a pályázatok bíráló bizottságainak számára

- sem a pályázó cégek mérete,
 - sem azok jogi formája,
 - sem a cég fő tevékenységében a csúcstechnikai orientáció hiánya
 - sem pedig tulajdonosaiknak állampolgárság szerinti összetétele
- nem adott okot a támogatásból való kizárásra.

Fő tevékenységeik figyelembe vétele alapján a válaszoló vállalkozások az ágazatok széles körét képviselik.

2. sz. Tábla

A válaszoló vállalkozások ágazati besorolása fő tevékenységük alapján

Válaszó cég besorolása	Cégek száma
Mezőgazdaság és élelmiszeripar	11
Vegyipar	7
Fémipar	6
Gép- és gépi berendezés gyártása	9
Elektrotechnika és műszeripar	9
Információtechnológia	7
Távközlés	2
Könnyűipar	3
Építőipar	1
Kereskedelem	1
Környezetvédelem	1
Összesen	57

Az egyes vállalkozásokban megjelenő funkciók köre igen széles. Ez abból is kitűnik, hogy a többségüknél a munka gerincét adó termelő tevékenység mellett számos esetben tervező, szolgáltató és kereskedő funkciókat is megjelöltek.

3. sz. Tábla

Fő termékükkel vagy szolgáltatásukkal kapcsolatban milyen tevékenységeket végeznek?
(Vállalkozásonként több tevékenység, funkció is megadható volt)

Sorszám	Tevékenység, vállalati funkció	Az adott tevékenységet, funkciót említő cégek száma
1	Tervezés	34
2	Gyártás	44
3	Termesztés vagy tenyésztés	5
4	Kiskereskedelmi forgalomban történő értékesítés	21
5	Nagykereskedelmi forgalomban történő értékesítés	32
6	Javító, installáló vagy beüzemelő jellegű szolgáltatás	20
7	Tanácsadó jellegű szolgáltatás	16
8	Számítástechnikai vagy távközlési szolgáltatás	12
9	Oktatási jellegű szolgáltatás	10
10	Kiszolgálás, ügyfélszolgálat jellegű szolgáltatás	7
11	Egyéb szolgáltatás	9
12	Egyéb tevékenység	6

A mintabeli cégek jogi formája igen változatos.

4. sz. Tábla

A pályázó vállalkozások jogi formája a pályázat idején

	Jogi forma	Cégek száma
1	Egyéni vállalkozó	2
2	Betéti társaság	4
3	Korlátolt felelősségű társaság	41
4	Részvénytársaság	8
5	Gazdasági munkaközösség	0
6	Állami vállalat	0
7	Közkereseti társaság	1
8	Szövetkezet	1
	Összesen	57

A válaszoló cégek tulajdonosai között az esetek több mint egyötödében található külföldi tulajdonos.

5. sz. Tábla

Van-e külföldi résztulajdonos a vállalkozásukban?

Külföldi részarány	Válaszó cégek száma
Nincs külföldi résztulajdonos	46
Van, és részaránya 15-50 százalékos	7
Van, és részaránya 100 százalékos	3
Nem mondja meg	1
Összesen	57

Export

A válaszoló cégek mintegy fele jelenleg folytat export-tevékenységet. Az exportáló cégek felének (tehát a válaszoló cégek mintegy negyedének) export-aktivitása a projektek során növekedett, ez azonban csak ritkán tudható be közvetlenül a projektek hatásának. A cégek túlnyomó többségének dinamizmusára, ambíciójára jellemző, hogy - akár folytatnak jelenleg export-tevékenységet, akár nem - fokozni kívánják külpiazi aktivitásukat.

6. sz. Tábla

A kedvezményezett vállalkozás exporttevékenysége

Export-magatartás	Válaszó cégek száma
Exportál, és új exportpiac(ok) megcélzását is tervezi a jövőben	28
Exportál, de nem tudja vagy kívánja bővíteni	4
Még nem exportál, de tervezi exporttevékenység folytatását	21
Nem exportál, és nem is szándékozik	0
Korábban folytatott exporttevékenységet, de már nem.	2
Nem tudja, nem válaszolt	2
Együtt	57

A válaszoló cég mérete nincs kimutatható összefüggésben azzal, hogy a cég exportál-e. Az egyes nagyságkategóriákban ugyanis a cégeknek mintegy fele exportál.

7. sz. Tábla
Folytat-e exporttevékenységet?

Nagyságkategória	Igen	Nem	Együtt
	Válaszolók száma		
10 fős alatti	13	16	29
11-50 fős	10	8	18
50 fős feletti	5	5	10
Együtt	28	29	57

A válaszolók több mint háromnegyede szerint a fejlesztések eredményei versenyképesek a fejlett országok piacain is. A jelenleg is exportáló cégek exportpiacai között az említések számát tekintve az Európai Unió vezet. Azok a válaszoló cégek, amelyek jelenleg is exportálnak, az alábbi exportpiacokat említették.

8. sz. Tábla
A válaszoló cégek exportjának célországai

Régió	Ország	Említések száma
EU	Németország	26
	Ausztria	15
	Hollandia	7
	Nagy-Britannia	7
	Olaszország	5
	Franciaország	4
	Fejlett nem-EU	USA
Japán		6
Dél-Korea		4
Kanada		3
Volt szocialista országok		Románia
	Horvátország	4
	Csehország	3
	Oroszország	3
	Szlovákia	3
	Szlovénia	3
	Ukrajna	3

Cégméret és innovativitás

A válaszoló cégek többsége növekedés-orientált, és az innováció számukra a cég fejlődésének egyik motorja. Arra kérdésre ugyanis, hogy a cég szándékozik-e nagyobb céggé fejlődni, a következő válaszokat kaptuk.

- A válaszolók kétharmada **igennel** válaszolt², és pedig a kisebb cégek sokkal gyakrabban akarnak nőni, mint a nagyok. Növekedési céljukat a legtöbb válaszoló azzal indokolta, hogy
 - ezáltal az innovációs és fejlesztési tevékenységek, de különösen annak anyagi és személyi feltételei is könnyebbé válnának,
 - visszatérő indoklás, hogy "egy cég vagy terjeszkedik, vagy meghal",
 - és hogy a növekedés szerepel a cég elfogadott tervdokumentumaiban.
- A válaszolók egyharmada **nemmel** válaszolt, és pedig a nagyobb cégek viszonylagosan valamivel gyakrabban, mint a kisebbek. A növekedés elutasítását a legtöbben azzal indokolták, hogy
 - kicsi a piac és a tőke,
 - átláthatatlan az állami szabályozás, és hogy
 - egy nagyobb vállalkozás áttekinthetlenebb lenne, például mert szétfeszítené a családi cég kereteit.

A mintában szereplő vállalkozások többsége elkötelezte magát termékeik és szolgáltatásaik minősége mellett. Ez abból is kitűnik, hogy a válaszoló cégek

- több mint egyharmadának van minőségbiztosítási rendszere
- mintegy felének nincs minőségbiztosítási rendszere, de tervezi annak bevezetését a következő 2-3 év során.

A minőségbiztosítási rendszer a nyertes pályázók körében egyik nagyságkategóriában sem sokkal gyakoribb vagy ritkább, mint a többiben.

9. sz. Tábla
Van-e minőségbiztosítási rendszere?

Nagyságkategória	Igen	Nem	Együtt
	Válaszolók száma		
10 fős alatti	12	17	29
11-50 fős	7	11	18
50 fős feletti	3	7	10
Együtt	22	35	57

² A Kisvállalkozás-fejlesztési Intézet reprezentatív felmérése szerint a növekedni szándékozó cégek arány a gazdaság egészében 6-9% között volt az elmúlt két évben. Kis- és közepes vállalkozói konjunktúrajelentés. Kisvállalkozás-fejlesztési Intézet, 2000. január.

A tipikus kedvezményezett cégek önmagáról nagyon innovatív vállalkozásként számolnak be. Arra a kérdésre, hogy mennyire tartják innovatív, innováció-orientált cégnek magukat,

- a cégek kétharmada úgy válaszolt, hogy **nagyon innovatívak**. E cégek a válasz indoklásaként
 - a folyamatos fejlesztő munkát,
 - a teljes mértékben az újításokra, találmányokra alapozott tevékenységet
 - vagy (nagyobb cégeknél) fejlesztő részlegek létrehozását,
 - vagy a többségükben új termékeket vagy technológiákat
 - vagy a mások számára nyújtott szakértői munkát
 - vagy az élénk versenyből fakadó fejlesztési kényszer maximális érvényesülését említették.
- A cégek egyharmada vagy **közepesen innovatív** besorolást alkalmazta saját magára, vagy pedig olyan választ adott a kérdésre, ami nem pontosan arra válaszolt (például hogy van ISO minősítésük). A szerényebb innovativitást felmutató cégek ezt a következőkkel indokolták:
 - erőforrások hiánya,
 - fejlesztések csak az árbevétel adott százalékában
 - csak külső hatásra, kényszer esetében megvalósított fejlesztések.
- Csak egyetlen cég (egy laskagomba termesztő vállalkozás) vallotta be őszintén, hogy egyáltalán nem innovatív.

Változatos válaszok érkeztek arra a kérdésre, amely a kis - és középvállalkozások innovativitásának mértékét, a fejlesztési tevékenység elterjedtségét általánosságban, a válaszoló cégtől függetlenül feszegette.

- a válaszolók egynegyede szerint a kisvállalkozások jellegzetesen innovatívak
- további egynegyede szerint éppen ellenkezőleg: ez nem jellemző rájuk.

A többi válasz pedig feltételekhez kötötte az innovativitást és annak kialakulását egy kisvállalkozásban.

- A legfontosabb, a leggyakrabban említett ilyen feltételek emberi jellegűek: ilyen a jó vezető, a képzett szakember, szándék és az ambíció.
- Ezután következik az erős konkurencia serkentő, provokáló hatása.
- Végül néhányan ágazati, szakmai megszorításokat fogalmaztak meg: csak az ipari kisvállalkozások, vagy csak a csúcstechnológiaiak lehetnek innovatívak.

A kis cégek innovativitásával kapcsolatos kétségeket tovább erősíti az, amikor a megkérdezetteket a *saját cégük*

- egyfelől méretének: növekedésének vagy csökkenésének,
 - másfelől újítóképességének: kutató-fejlesztő potenciáljának
- kapcsolatáról kérdezzük. Szinte egyértelmű volt az a vélemény, hogy ha a válaszoló cég nagyobb lenne, vagy nagyobbá válna, az hasznára lenne az innovációs tevékenységüknek, és pedig főleg anyagi és személyi okok miatt. Mintegy 10-20 százalékos kisebbségben maradtak azok a vélemények, melyek szerint
- a cégméret és az innovativitás nincsenek kapcsolatban,
 - vagy: a nagyobb cégek lomhábbak, kevésbé célratörők.

Az innováció emberi oldala és megbecsülése

A tipikus cégnél az innováció megbecsülésében az erkölcsi elem még meghatározóbb, mint az anyagi. Arra a kérdésre, hogy "Milyen szerepe, megbecsülése van a cégen belül a szellemi munkának, a szellemi hozzájárulásnak, az újtó / innovációs/fejlesztő tevékenységnek és az azt végző dolgozóknak?" a válaszolók többsége így felelt:

- nagy a megbecsülése és a fontossága az innovatív szellemi **munkának**,
- és nagy az erkölcsi megbecsülése az azt végző **dolgozóknak**.

Annál nagyobb szóródás tapasztalható azonban a fejlesztési munkát végző dolgozók **anyagi megbecsülését** illetően.

- Ezek a szakemberek sok válaszoló cégnél kiemelt juttatásban részesülnek,
- de javadalmazásuk legalább annyi cégnél bevallottan kicsi, vagy konjunktúra-függő,
- sőt olyan válasz is érkezett (nagy vállalattól), hogy örülnek, ha fejlesztési szakembereik nem válnak az egymást követő leépítési hullámok áldozatává.

Van olyan kis cég, ahol mindenki részt vesz a fejlesztésben, így a kérdés veszít fontosságából. Van ahol a fejlesztésben résztvevő dolgozók, alkalmazottak a kifejlesztett szabadalom társtulajdonosaivá válhatnak, és így a fejlesztéseikből származó külön pénzhez juthatnak. Egyes cégeknél a fejlesztő munka alkalmi tevékenység, és azt külsősökkel (céggel, egyetemmel, egyénnel) végeztetik, és ebben a szervezeti elrendezésben az innováció anyagi megbecsülése tisztán piaci kategóriává válik.

A projektek

A projektek szakmai-műszaki tartalma és újdonságértéke

A válaszolók néhány mondatban leírták a támogatott projekt szakmai célját, azt hogy mire: milyen termékre vagy technológiára vonatkozott a támogatás. Ez nem feltétlenül esett egybe a cégek fő tevékenységével, ágazati hovatartozásával.

A támogatott tevékenységek, termékek, technológiák néhányának felsorolása igen tanulságos.

- Ablaktörő lapát gépkocsihoz, mely elektromosan fűthető, fejlesztés
- Alma ipari feldolgozása mellett keletkező rostos anyagok feldolgozása és hasznosítása.
- Alma termesztésének és minőségének fejlesztése
- Anyagkutatáshoz neutronos műszer fejlesztése
- Babakocsi textil alkatrészeinek varrodai gyártása, technológia kialakítása
- Baromfitakarmány-adalék, mely mikroelemmel dúsított, fejlesztés
- Baromfitermékek fejlesztése, csomagolástechnikájának korszerűsítése
- Cementgyári filterpor földalatti üregek tömedékelésére való felhasználása
- Ekevas kisebb teljesítményű traktorokhoz, fejlesztés
- Félvezető anyagok szennyezőanyag tartalmának azonosítása és koncentrációjának meghatározása, fejlesztés
- Fém fogók éleinek megmunkálására szolgáló célgép kifejlesztése
- Gombatermesztéshez takaróanyag fejlesztése

- Immundiagnosztikai laborkészlet fejlesztése
- Internetes kereskedéshez járműalkatrész és katalógusrendszer fejlesztése
- ISO 9002-es szabvány bevezetése a cégnél
- K+F központ kialakítása csúcstechnikai multinacionális cég hazai leányvállalatánál
- Légzésdiagnosztikai eszközök fejlesztése
- Magtisztító gép, porzásmentes, fejlesztés
- Műholdas mezőgazdasági táblafigyelés, visszacsatoláson alapuló trágyázás és öntözés, rendszerbe állítás
- Műszerdobozok számítógépes tervezése
- Nukleáris hulladék kezelése, fejlesztés
- Papírgyári szennyvíz kezelése, fejlesztés
- Permetezőgép, biztonságosabb, fejlesztés
- Piezokapacitív érzékelők és nyomástávadók kifejlesztése
- Piezokerámia alapú ultrahangos átalakítók, szintmérők fejlesztése
- Pótkocsi-alváz kialakítása haszonjárműhöz, változatos teherbírású, cserélhető felépítményekkel
- Sebészeti vágóeszköz fejlesztése
- Szállítószalag, mobilis, fejlesztés
- Számítógép rendszerbe állítása, mely háromdimenziós outputot produkál, prototípust gyárt
- Számítógépes aláírás, hardver-alapú eredetazonosítás, fejlesztés
- Számítógéppel támogatott tervezés, technológiaváltás
- Számítógéppel vezérelt videó, fejlesztés
- Szárazkolbászok érlelési technológiájának fejlesztése
- Széf, számítógép vezérelt, fejlesztés
- Szintévesztés korrigálásához szükséges diagnosztikai műszer, fejlesztés
- Szoftver-rendszer, bevezetési forgatókönyv, demo-rendszer és szakkönyv TQM minőség menedzsmenthez, kialakítás
- Szünetmentes áramforrás, fejlesztés
- Tartáshibás gyermekek számára alkalmas szék, fejlesztés
- Tűzálló termékek fejlesztése
- Üvegtermék-gyártógép fejlesztése
- Vagyonvédelemhez biztonságtechnikai berendezés, kép- és hang alapú, fejlesztés
- Vasúti biztosító-berendezések szünetmentes áramellátó rendszere, fejlesztés
- Vegyigyár környezetvédelmi irányítórendszerének kiépítése
- Vérnyomásmérő, hordozható, fejlesztés
- Vízmelegítő, gázüzemű, fejlesztés
- Víz tisztító anyag fejlesztése
- Vörösvérsejtek tartósítása, módszer fejlesztése

A felsorolásból is látszik hogy a támogatások a műszaki és mezőgazdasági területek igen széles spektrumát érték el.

A támogatott projekteket aszerint csoportosítottuk, hogy azok a high technology (csúcstechnika) kategóriájába tartoznak-e. A besorolásnál szakértői döntéssel, eseti alapon döntöttünk. A besorolásnál nem befolyásolt bennünket a kedvezményezett cég fő tevékenysége. Például a műholdas termés- és táblafigyelő rendszer bevezetését annak ellenére a csúcstechnológiába soroltuk, hogy annak fő felhasználási területe mezőgazdasági volt. Orvosi eszközök esetén a diagnosztikai műszereket, laboratóriumi reagens csomagokat fejlesztő projekteket csúcstechnológiába, de például a sebészeti vágóeszközöket nem oda soroltuk. A besorolások utólag ellenőrzött eredménye az alábbi volt:

- az információ-technológiai, távközlési, műszeripari és gyógyszeripari jellegű projekteket majdnem mindig a csúcstechnikába soroltuk,
- a gépjármű alkatrészeket fejlesztő projekteket csak ritkán soroltuk ide
- a fémfeldolgozási, mezőgazdasági fajtanemesítési projekteket pedig majdnem sohasem soroltuk ide.

A csúcstechnológiai besorolások természetesen szubjektív elemeket is tartalmaznak, és hátrányuk, hogy kevés információn alapulnak. Az alábbi áttekintést azonban mégis szükségesnek tartottuk.

10. sz. Tábla
**A mintában szereplő vállalkozások száma
és a pályázatokban felhasználható összeg megoszlása
a támogatott termék / technológia besorolása szerint.**

A pályázatban támogatott termék / technológia besorolása	Vállalkozások száma	Felhasználható összeg nagysága, millió Ft
Csúcstechnika	20	478,65
Nem csúcstechnika, hagyományos	37	518,73
Együtt	57	997,38

A mintabeli támogatott projektek kisebbik fele számít csúcstechnikai projektnak, és a csúcstechnikai projektek a támogatási összeg kisebbik felét kapták meg. A jelen felmérés alacsony mintanagysága mellett a fenti adatokat természetesen fenntartással kell kezelni. Mindazonáltal az mindenképpen elmondható, hogy a pályázatok során a bíráló bizottságok

- nemcsak csúcstechnikai,
- hanem ahhoz hasonló mértékben hagyományos termékeket és technológiákat is támogatnak.

Nem lehet összefüggést megfigyelni a vállalkozás mérete és csúcstechnika orientációja között: valamennyi nagyságkategóriában ugyanakkora volt a csúcstechnikát képviselő projektek száma.

A vállalkozások mérete és a támogatott projekt innovációs jellege közötti kapcsolat szoros. Eszerint a mintában a támogatott 10 fős alatti kis cégek körében a projektek kétharmada innováció, míg az ennél nagyobb cégek körében az arány éppen fordított.

11. sz. Tábla

A támogatott projekt innovációs jellege a vállalkozások mérete szerint

A projekt, amire a pénzt kapták, tekinthető-e innovációnak?

A vállalkozás mérete	A projekt: innováció	A projekt: nem innováció	Együtt
10 fős alatti cégek	20	9	29
11 fős feletti cégek együtt	10	18	28
Együtt	30	27	57

A támogatott projektek újdonság-értéke széles spektrumban mozog. A felmérés során a válaszolók megítélték projektjeiket abból a szempontból is, hogy azok mennyire tekinthetők újnak. Az innovatívabb, az újabb termék/technológia

- jellemzőbb a csúcstechnikai jellegű projektekre,
- mint a többi projektre.

12. sz. Tábla

A projekt újdonságtartalma

a támogatott termék / technológia besorolása szerint.

A pályázatban támogatott termék / technológia besorolása	A projekt, amire a pénzt kapták...			
	Innováció	Újdonság, de azért nem innováció	Se nem újdonság, se nem innováció	Együtt
	Válaszolók száma			
Csúcstechnika	13	1	5	19
Nem csúcstechnika, hagyományos	17	9	10	36
Együtt	30	10	15	55

A fenti tábla arról tanúskodik, hogy a pályázók önbesorolása szerint a projektek

- valamivel több mint a fele innováció, de
- mintegy egynegyede semmiféle újdonságértékkel nem rendelkezik.

Csúcstechnológiai termékek vagy technológiák esetében a válaszolók sokkal egyértelműbben merik kijelenteni azt (tehát a hagyományos termékek és technológiák alkalmazóival szemben sokkal biztosabbak abban, hogy)

- a projektnek van újdonságértéke,
- sőt: valódi innováció, nemcsak újdonság.

Vizsgáljuk meg, hogy a projektek során folyó tevékenység mennyiben tekinthető K + F-nek.

13. sz. Tábla

A projekt K + F jellege a támogatott termék / technológia besorolása szerint.

A pályázatban támogatott termék / technológia besorolása	A projekt, amire a pénzt kapták...			
	Kutatás	Fejlesztés, de azért nem kutatás	Se nem kutatás, se nem fejlesztés	Együtt
	Válaszolók száma			
Csúcstechnika	10	2	2	14
Nem csúcstechnika, hagyományos	13	11	11	35
Együtt	23	13	13	49

A projektek közel fele - a kedvezményezettek önbesorolása szerint - kutatásnak tekinthető, de legalább egyötöde se nem kutatás, se nem fejlesztés. A fenti táblázat is arról tanúskodik, hogy a csúcstechnika művelői, képviselői sokkal bizonyosabban ki merik jelenteni: munkájuk nemcsak fejlesztés, hanem kutatás is.

A válaszolók arra is kitértek, hogy **miért** tekintik a projektjüket innovációnak, újdonságnak, fejlesztésnek, vagy kutatásnak. A projekt eredményeinek újdonságértékével foglalkozó válaszok a következő indokló gondolatok köré csoportosultak:

- Új technológia, új termék, szabadalmaztatott újdonság,
- Piaci igénynek való megfelelés, versenyképesség,
- Nemzetközi rendszerekbe való illeszkedés,
- A cég teljes átalakítása.

A válaszoló cégek többségénél nem válik el élesen egymástól

- a termék
- és a technológia

megújítására irányuló tevékenység. Arra a kérdésre, hogy a pályázat során támogatott fejlesztés (projekt, innováció) inkább **termék-orientált**, vagy inkább **technológia orientált**, a következő válaszok születtek.

14. sz. Tábla

Termék- vagy technológia orientált-e a fejlesztés?

A pályázatban támogatott termék / technológia besorolása	Inkább termék	Inkább technológia	Mind a kettő	Egyik sem	Nem tudja	Együtt
	Válaszolók száma					
Csúcstechnika	6	4	8	1	1	20
Nem csúcstechnika, hagyományos	7	2	27	0	1	37
Együtt	13	6	35	1	2	57

A válaszolók

- egynegyedének "inkább termék-orientált" a fejlesztése,
- és ennél sokkal ritkább a "főként technológia-orientált" fejlesztés.

A fenti tábla súlypontja azonban a terméket és technológiát egyaránt fejlesztő projekteknél van. A válaszolók több mint kétharmada a maga fejlesztését egyaránt termék- és technológia-orientáltnak tartja. A csúcstechnika és a hagyományos technika (nem csúcstechnika) képviselői ebből a szempontból is markánsan eltérnek el egymástól:

- A csúcstechnika mintabeli képviselői közül a válaszolóknak kevesebb mint a fele véli úgy, hogy fejlesztése egyaránt vonatkozik a termékre és a technológiára.
- A hagyományos technika (nem csúcstechnika) képviselői közül viszont a válaszolóknak mintegy háromnegyede vélekedik így.

A cég mérete semmilyen kapcsolatot sem mutatott a projekt termék- vagy technológia-orientáltságával.

A projektek sikeressége és hasznosulása

A projektek haszna elsősorban a kedvezményezett cégeknél jelentkezik, másodsorban azok ügyfeleinél, vevőinél, és csak ezután következnek a társadalom többi szereplői. A felmérés során válasz érkezett arra a kérdésre, hogy a kedvezményezett vállalkozások

- a projekt eredményével inkább a saját munkájukat segítik,
- vagy másokét is
- és ha másokét is, akkor kikét,
- és ebben az esetben hogyan, milyen csatornákon keresztül terjed az innováció?

15. sz. Tábla

A projektek hasznainak jellegzetes említései

Kinek válik hasznára a projekt	Válaszó cégek száma
Saját magának és ügyfeleinek, vevőinek	39
Csak saját magának	11
Saját magának, ügyfeleinek és a végső fogyasztóknak	5
Saját magának, ezenkívül munkahelyteremtés, exportbővítés	1
Nem tudja	1
Összesen	57

A projektek messze leggyakrabban említett hasznosulási formája a piaci út. A tipikus cég a know-how-t megtartja magának, de a fejlesztés eredményeként létrejövő terméket gyártja és értékesíti - tehát ha maga az innováció nem is, de annak haszna piaci úton terjed. Tehát a fejlesztés a cégnél marad, majd beépül a termékekbe, mely piacra kerül. Más esetben szolgáltatáson keresztül terjed az innováció.

Az innováció terjedési mechanizmusai közül további lehetőségek is említésre kerültek. Az innováció terjedési csatornáival kapcsolatos további jellegzetes kijelentések:

- Szabadalmi bejelentés - gyártási jog védelme - eladják a találmányt külföldön, ha az a saját pozíciójukat nem veszélyezteti.
- Új tervezési és gyártási módszerek épültek be a technológiába - a haszon közvetett.
- Konzorciumokat hoznak létre a hasznosításra.
- Átfogó technológiai publikáció, szakkönyv, szakmai szimpóziumok.
- A kedvezményezett cég csak kutat, de képtelenek lennének felvállalni a termék piacra juttatásának feladatát.

A cégek túlnyomó többsége

- megfelelő mértékben,
- vagy teljesen megvalósította a projekt szakmai céljait.

16. sz. Tábla

A projekt mai állása szerint mennyiben sikerült megvalósítani a mai napig esedékes, a pályázatban foglalt szakmai cél(oka)t?

Megvalósítás foka	Válaszolók száma
Egyáltalán nem	0
Kis mértékben	2
Többé-kevésbé	3
Megfelelő mértékben	26
Teljesen sikerült megvalósítani	24
Nem tudja	2
Összesen	57

A kevés sikertelen esetben a projekt szakmai sikertelenségének okai a következők voltak. Jellegzetes említések a gyakoriság csökkenő sorrendjében:

- Megfelelő együttműködő partnert (például referencia-üzemet, értékesítő céget, stb.) találni idő- és költségigényes feladat.
- Volt(ak) jó partnere(i), de az(ok) tönkrement(ek).
- A fejlesztési projekt műszakilag sikeres, de a kívánt gyártási és piaci szint elérése lassú.
- A labor-eredmények fülüzemi körülmények közt másképp alakultak, menet közben kellett a paramétereket, a kiindulási anyagot megváltoztatni.
- Tudatosan akadályozták munkáját.

A projektek közvetett hatásai

A jellegzetes projektek fő hatásai

- a cégek több mint felénél műszaki jellegűek, például prototípus elkészítése.
- szintén a cégek több mint felénél a cégnél jelentkező közgazdasági jellegű hasznok, például a projekt növelte a cég árbevételét, csökkentette a költségeket, munkaerőt takarított meg,
- és ennél kisebb említési számmal, de megjelennek a cég ügyfeleinél, vevőinél, fogyasztóknál jelentkező hasznok is.

Bevallottan sikertelen vagy hatástalan projektek is jelen vannak, de számuk elenyésző.

17. sz. Tábla

A projekt hatásai

(Cégenként több említés is lehetséges volt)

A támogatott projektnek volt hatása, következménye, és pedig:		Említések száma
1	prototípus elkészítése	35
2	a piaci részesedés növelése	32
3	árbevétel növekedése	32
4	munkaerő megtakarítás a pályázó cégnél	4
5	munkaerő megtakarítás a pályázó cég ügyfeleinél	6
6	csökkentek a költségek a pályázó cégnél	5
7	csökkentek a költségek a pályázó cég ügyfeleinél	11
8	a projekt sikertelenül zárult	1
9	a projekt annyira sikertelenül zárult, hogy a pályázó céget is veszélybe sodorta	1
a projektnek semmiféle valódi hatása nem volt		1

A fenti válaszok nem kimutathatóan nagyságcsoport-specifikusak, tehát a kisebb és a nagyobb vállalkozások esetében nem különbözik egymástól a hatásos és a hatástalan projektek aránya. Ezt az alábbi tábla illusztrálja.

18. sz. Tábla

A támogatott projektnek volt hatása, következménye, és pedig: árbevétel növekedése a pályázó cégnél

Nagyságkategória	Igen	Nem	Együtt
	Válaszolók száma		
10 fős alatti	17	12	29
11-50 fős	10	8	18
50 fős feletti	5	5	10
Együtt	32	25	57

A projektek hatásait szövegesen is részletezve a kedvezményezettek konkrét eredményekként az alábbiakat említették

19. sz. Tábla

A projektek írásban is megemlített hasznai

Főként termék-orientált, műszaki és természetes jellegű hasznok	Főként technológia-orientált és szervezeti jellegű hasznok	Főként gazdasági jellegű hasznok	Főként szellemi, szervezeti és társadalmi jellegű hasznok
Új termék	Esély a referencia-üzemre	Esély az exportra	Tudásszint növekedése
Jobb energetikai hatásfokú termék	Esély a sorozatgyártásra	Nemzetközi ismertség	Környezetvédelem
Megbízhatóbb termék	Jobb tervezési technika	Osztrák gyár áttelepült Magyarországra	
Kisebb helyigényű termék	Korszerűbb informatikai háttér	Költségcsökkenés	
Átgondoltabb termék	Innovatív technológia	Versenytársak leghagyása	
Új növény fajta	Új termesztési technológia	Piacra jutott a termék	
	A terméktervezés hagyományos manufakturális módszerei kiszorultak	Nőtt az árbevétel	
	Szervezettebbé válik a szállítás	Gazdaságosabb gyártás	
		Gyorsabb termékfejlesztés	

Csak elhanyagolhatóan kevés esetben számoltak be arról, hogy a projekt

- szervezeti jellegű innovációt is generált volna,
- vagy hogy valódi, hiteles, a projekten messze túlmutató, továbbgyűrűző hatása lett volna a projekt eredményeképpen létrejött innovációnak.

Hiteles válaszok érkeztek arra a kérdésre, hogy az OMFB támogatása nélkül megvalósult volna-e a projekt. Egyértelmű, hogy az OMFB támogatásainak kulcsszerepe volt a projektek megvalósulásaiban. Támogatás nélkül e projektek

- egyharmada csak késve,
- további egyharmada pedig - a projekt tartalmát és terjedelmét illetően - csak részben valósult volna meg.

20. sz. Tábla

A támogatás feltételezett elmaradásának hatásai
Az OMFB támogatása nélkül megvalósult volna-e a projekt?

Hatás jellege	Konkrét hipotetikus hatás	Válaszoló cégek száma
Projekt késése	Megvalósult volna, de csak 1 évvel később	3
Projekt késése	Megvalósult volna, de csak 2 évvel később	5
Projekt késése	Megvalósult volna, de csak 3 évvel később	3
Projekt késése	Megvalósult volna, de csak meghatározatlan idővel később	8
Projekt tartalma	Nem valósult volna meg a projekt	18
Projekt tartalma	Csak részben valósult volna meg a projekt	6
Cég szintű	A cég egész léte volt fenyegetve, és lehet hogy a projekt mentette meg a céget	2
Cég szintű	Megcsinálták volna úgy is a projektet, de a cég megszenvedte volna	1
	Nem tudja, nem válaszolt	11
	Összesen	57

A projektek hatása a cég munkaerő-gazdálkodására és a szervezetére

Bár a kedvezményezett cégek többsége kicsi, de a projektek a legtöbb céget felívelő szakaszában érték el. Ez abból is látszik, hogy

(1) a projekt időtartama alatt az árbevétel

- a cégek felénél növekedett, sok esetben jelentős mértékben, továbbá
- a cégek egyharmadánál stagnált
- és csak elhanyagolható számú cég esetében csökkent.

(2) a projektek megvalósítása során a főfoglalkozású alkalmazottak száma a kedvezményezett cégek

- egyharmadánál növekedett
- felénél nem változott
- és csak kicsi, elhanyagolható hányadánál csökkent

A munkaerő-gazdálkodás a cégek mintegy felénél a támogatott projekttől függetlenül alakult. Volt ahol a projekt a létszámot azért nem befolyásolta, mert a szellemi munka egyetemnek, külső szakértő cégnek lett kiadva.

A cégek mintegy felénél azonban a projekt befolyásolta a létszámot, a legtöbb esetben - közvetlenül vagy közvetve - növelve azt. A befolyásolás konkrét mechanizmusai a következők voltak:

- A projekt megvalósulásának munkaerő-igénye volt, ezért a létszám növekedett, de hosszabb távon a tudásszint növekedése miatt munkaerő-megtakarítás várható.
- Saját kutatóegységet kellett kialakítani.
- A projekt befejezése után létszámnövelés válik szükségessé.
- Egy szakmunkást alkalmaznak a projekt révén megnyíló külföldi piac igényei miatt.

- A projekt a szellemi tőke hatékonyabb felhasználását tette lehetővé, több munka vállalására van szükség, s ez a cég nagyságát növelte.
- A munkafolyamatok átszervezésével a létszámkihasználtság optimálisabb
- Több gombatermés realizálható, ezáltal több gombaszedőre van szükség.
- A projekt munkaerő-megtartást eredményezett
- A projekt vezetését külön e célra felvett személyekre bízzák
- A létszámnövekedés a projekt eredményeinek alkalmazása következtében bekövetkezett piacbővüléssel van összefüggésben.
- A termékkála folyamatos bővítésével és a meglévő konstrukciók továbbfejlesztésével megnövekedtek a fejlesztési feladatok.
- Egy osztrák gyár Magyarországra települt, ez itt munkaerő-felvételt, Ausztriában pedig elbocsátást okozott.

Ugyanakkor a projektek egy hetedét úgy jellemezték, mint ami vagy a pályázó cégnél, vagy pedig annak ügyfeleinél munkaerő megtakarításhoz vezetett. A cégek több mint egyharmadánál a projekt megvalósítása érdekében dolgozóik külön képzésben is részt vettek.

A projektek nagyban hozzájárultak a cégek kapcsolati hálójának fejlesztéséhez. A cégek mintegy háromnegyedénél a projekt során együttműködést alakítottak ki más partner cégekkel és/vagy intézményekkel.

A pályázatok

A pályázati konstrukció

A válaszoló cégek többsége az Alkalmazott K+F Pályázatban nyert támogatást, létszámban ezután következett a TECH-START Pályázat.

21. sz. Tábla

Milyen OMFB-pályázatot nyújtottak be?

(A pályázat típusának neve, például Exportfejlesztési Pályázat)

A pályázat típusa, neve	Válaszó cégek száma
Alkalmazott K+F Pályázat	30
TECH-START Pályázat	9
Exportfejlesztési Pályázat	5
EU IV. K+F Keretprogramban való részvétel támogatása	1
Nem tudja, nem mondta meg, vagy ismeretlen pályázat nevét adta meg	12
Összesen	57

A pályázatok időbeli lefutása

A válaszoló cégek

- kétharmada első alkalommal nyert támogatást az OMFB-től,
- egy hatoda másodszer.

A másik végleten azonban voltak olyan pályázók is,

- amelyek hatodszorra nyertek,
- vagy - például egy Kft. formában működő kutatóintézet - amely nagyobb pályázatot ugyan csak negyedszerre, de mecenatúra támogatást évente átlagosan mintegy 6-szor nyert.

A nagyobb cégeknél a pályázás hagyományosabb és eredményesebb volt, hiszen

- a 10 fősnél kisebb cégek átlagosan 1,3-szor,
- a 10 fősnél nagyobb cégek pedig átlagosan 2,1-szer nyertek OMFB-pályázatot.

Az előszörre OMFB támogatást nyert pályázók erről a pályázatról, a többször is nyerő válaszolók pedig számikra legfontosabb pályázatról számoltak be.

A pályázat beadásának évszáma szerint a válaszolók az alábbiak szerint oszlottak meg.

22. sz. Tábla

Melyik évben nyújtották be a pályázatot és milyen (volt) annak időbeli lefutása?

Beadás időpontja	Válaszó cégek száma	A projekt jelenleg mely szakaszban van
1991 és 1995 között	7	Mind a 7 lezárult
1996	8	7 lezárult, 1 az ütemterv szerint halad
1997	14	5 lezárult, 7 az ütemterv szerint halad, 1 lassabban halad, 1 nem tudja
1998	9	4 lezárult, 4 az ütemterv szerint halad, 1 lassabban halad
1999	15	2 az ütemtervnél gyorsabban, 10 az ütemterv szerint, 3 annál lassabban halad
nem tudja	4	2 az ütemterv szerint halad, 2 nem tudja
Összesen	57	23 lezárult, 24 az ütemterv szerint halad, 2 annál gyorsabban, 5 annál lassabban, 3 nem tudja.

A válaszolók

- kétötöde tehát lezárult pályázatról
- a többiek többsége pedig nemrég elnyert pályázatról számolt be. A válaszoló cégek kevesebb mint egytizede számol be az ütemtervnél lassabban haladó pályázatról.

A pályázatok pénzügyi jellemzői

A pályázó cégeknek megítélt támogatási összegek széles körben szóródnak, **egy-két milliótól a százmilliós nagyságrendig**. Az alábbi összegek nagyobbik része visszatérítendő támogatást képvisel, de a konstrukciótól függően szerepelnek vissza nem térítendő részösszegek is a támogatások között.

23. sz. Tábla

Mekkora összeget kaptak a pályázat megvalósításához?

Érték	Cégek száma
1 és 5 millió Ft közötti összeget	14
5 és 15 millió Ft közötti összeget	17
15 és 35 millió Ft közötti összeget	19
35 és 140 millió Ft közötti összeget	5
Nincs adat	2
Együtt	57

A pályázatok megvalósításához megítélt átlagos érték 17 és fél millió Ft, ami mintegy 10 százalékkal marad el a pályázók által eredetileg igényelt összegek átlagától.

A nagyobb cégeknél a pályázás tétje nagyobb volt, hiszen

- a 10 fősnél kisebb cégek átlagosan 12 milliós
- a 10 fősnél nagyobb cégek pedig átlagosan 24 milliós támogatást nyertek az általuk bemutatott OMFB-pályázaton.

A mintában szereplő **legnagyobb** összeget

- egy multinacionális csúcstechnológiai cég magyarországi leányvállalata kapta kutató-fejlesztő központ kialakítására,
- nagyságrendben ezután következik egy mezőgazdasági cég, amely gombatermesztéshez táptalaj (takaróanyag) fejlesztésére kapott támogatást,
- majd ezután kerámia-ipari és információ-technológiai alkalmazások következnek.

A mintában szereplő **legkisebb** összegeket

- víztisztító,
- gépkocsialkatrész-fejlesztő
- diagnosztizáló
- és ultrahangos szintmérő technológiák és termékek nyerték el.

A **pénzügyi keretek**hez a pályázók többsége jól alkalmazkodott:

- mindössze 4 pályázó számolt be arról, hogy nem sikerült tartaniuk a projekt pénzügyi keretét, és
- csak 9 vállalkozás számolt be arról, hogy nem sikerült tartaniuk a projekt pénzfelhasználási ütemtervét

A nagyobb cégeknél a pályázás és a pályázat egészének menedzsmentje kiforrottabb volt, hiszen

- a 10 fősnél kisebb cégek megfigyelhetően többször számoltak be az ütemtervhez képest csúszásról, mint
- a 10 fősnél nagyobb cégek.

A pénz túlfelhasználásának és a pénzügyi terv időbeli csúszásának indokai között az alábbiak a tipikusak:

- A kért összeghez képest csökkentett mértékben kaptak támogatás.
- A költségek szerkezete előre nem látható módon módosult.
- Kissé csúszott a projekt.
- Személyes okok, például szülés.
- Az együttműködő külső cégek, intézetek késedelmes teljesítése.
- A szerződés kötés elhúzódása.
- Egy másik pályázatos projektet is be kellett indítani.

A támogatás intézményi megvalósítása

Válaszaikban a cégek értékelték az OMFB munkáját is.

24. sz. Tábla

Mennyire igazak az alábbi állítások?

(1= egyáltalán nem igaz, 5=teljes mértékben igaz)

Állítás	Egyetértési mutató (1-től 5-ig terjed) átlaga	Az állítással az átlagosnál jobban egyetértenek
Pályázatunk elbírálása során az OMFB méltányosan járt el	4,49	-
Természetesnek vesszük, hogy nekünk is anyagi áldozatokat kell vállalnunk az ügy érdekében	4,71	-
Nehéz a pályázati rendszer feltételeinek megfelelni	3,50	a csúcstechnológiai projekteket megvalósító cégek
Az OMFB és az Önök kapcsolata adminisztratív jellegű	3,85	a csúcstechnológiai projekteket megvalósító cégek
Az OMFB és az Önök kapcsolata szakmai jellegű	3,07	a nem csúcstechnológiai projekteket megvalósító cégek
Az OMFB-nél az ügyintézés minősége és sebessége megfelelő	4,26	a nem csúcstechnológiai projekteket megvalósító cégek
Az OMFB egyenrangú partnerként kezel minket	4,28	a nem csúcstechnológiai projekteket megvalósító cégek
Az OMFB világosan lefekteti a feltételrendszert	4,35	a nem csúcstechnológiai projekteket megvalósító cégek
A pályázati rendszer a projekt alapos végiggondolására készítet minket	4,48	a nem csúcstechnológiai projekteket megvalósító cégek
A pályázati rendszer hozzájárult, hogy a minőségi színvonalat emeljük	4,72	a nem csúcstechnológiai projekteket megvalósító cégek

Egészében az állításokkal való egyetértés foka

- az OMFB és a pályázók korrekt viszonyáról,
- a kedvezményezettek elégedettségéről tanúskodnak..

A fenti attitűdökben

- nem figyelhető meg lényegi differenciálódás a cégek mérete szerint,
- ugyanakkor szignifikáns különbségek mutatkoznak a csúcstechnikai és a hagyományos technikai projektek megvalósítói között: a csúcstechnikai fejlesztések gazdái igényesebben viszonyulnak a pályázati folyamat egészéhez.

Két pályázó méltánytalannak tartotta, hogy a bírálók a kért összegnél kevesebbet ítéltek meg pályázatához.

Milyen támogatásra volna szükség?

Valamennyi válaszoló úgy véli, hogy az OMFB-éhez hasonló pályázati rendszereknek van létjogosultsága a piactudományban. Indokaik a következő gondolatok köré csoportosulnak (az említés csökkenő gyakoriságának sorrendjében).

Mert segíteni kell

- a kis cégek indulását
- a tőkeszegény kis cégeket
- az új ötletek megvalósítását, az innovációt
- a stratégiai célok megvalósítását
- a nemzeti érdekek megvalósítását
- az exportot
- a munkahelyteremtést

Mert

- lassan térül meg az innováció
- az adók egy részét vissza kell forgatni
- e nélkül a KKV szektor nem lenne eredményes
- a számítástechnika oly gyorsan fejlődik
- csak így lehet felszámolni a technikai-technológiai elmaradottságot
- nyereségből nem lehet fejleszteni
- a bankok nem jók

A válaszolók kifejtették, hogy milyen támogatásra / pályázati rendszerre lenne nekik szükségük. A válaszolók 10 - 20 százaléka igen jónak találja a jelenlegi támogatási rendszert úgy ahogy van.

A bírálók egy jelentős része a támogatási összeget kevesli és bírálja a *pénzügyi módozatokat*. Adott erőforrások mellett

- sokan növelnék a vissza nem térítendő részt, és
- egyesek a kockázati tőkeként kihelyezett
- mások a "seed capital" rendszerével kihelyezett
- ismét mások a hitelgaranciával megerősített támogatásokat növelnék.

A bírálók egy másik része a támogatandó *célok*at módosítaná. Sokan

- az innováció piacra juttatására, marketingre, reklámra, kiállítási megjelenésre

- a beszállító tevékenységre
- az információs társadalom létrehozására
- a k+f eszközök beszerzésére
- a hosszú távú beruházásra
- exportra
- gyártmányfejlesztésre
- csakis EU-konform termékekre és megoldásokra
- minőség-centrikus projektekre, minőségbiztosításra,
- termékbiztonságra, például CE tanúsítvány elnyerésére
- oktatási projektekre

koncentrálnák illetve terjesztenék ki az erőforrásokat, köztük különösen a vissza nem térítendőket.

Ebbe a csoportba tartoznak azok a vélemények, melyek szerint

- az állam központilag vásárolja fel az elavult technológiájú berendezéseket, ha a cég a legmodernebb gépeket szeretné megvenni,
- vagy épp ellenkezőleg: az államnak kéne lenni az innovációs termékek első vásárlójának

Mások támogatási rendszer *stílusát* javítanák:

- érettebb, egyenrangúbb partnerkapcsolatot kifejező,
- egyszerűbb
- visszamenőleg ellenőrzött,
- nagyságrendi kategóriánként külön meghirdetett
- testre szabott
- az érdekelteket jobban informáló
- többlépcsősen szervezett, az előző fázisok eredményeitől jobban függő támogatásokat, pályázatokat igényelnek.

Az egyik jellegzetes javaslat szerint világos, piaci igényt kielégítő, fejlesztési célokra koncentrált, jelentős összegű, rövid futamidejű támogatás indokolt

A legtöbben egyetértettek azzal, hogy az államnak a *kisvállalkozásokat általánosságban*, tehát akkor is támogatnia kell, ha azok nem innovatívak. A támogatás legnépszerűbb formája a direkt támogatás. A különféle adó- és kamatkedvezményekre vonatkozó ötletek mellett jelen voltak, ám említési gyakoriságukat illetően sajnálatosan háttérbe szorultak azok a javaslatok is, melyek szerint az államnak inkább a vállalkozói környezetet kellene biztosítani. Eszerint

- lényegesen egyszerűbb szabályok megalkotásával
 - az EU-csatlakozással kapcsolatos tájékoztatással
 - kevesebb adminisztrációs kényszerrel
- a vállalkozások szélesebb körét lehetne segíteni.

A direkt támogatások létjogosultságát alig néhányan kérdőjelezték meg, de azért ilyen válaszok is érkeztek:

- Amelyik cégnél nincs belülről jövő innovációs késztetés és készség, ott az állami támogatás csak átmeneti időre szóló túlélési segély.
- A kisvállalkozásokat általánosságban nem kell támogatni az államnak.

Az interjúk tapasztalatai

A kis- és közepes vállalatok támogatása végigvonul az OMFB elmúlt tízéves történetén, mégis - főleg más kedvezményezettekhez képest - kevesen és kevesebbet kaptak a rendelkezésre álló nem is mindig szűkös forrásokból.

A szervezet munkatársai több oknak tulajdonítják ezt a tényt:

- A kezdetektől napjainkig jelentősen átalakult a támogatás eszközrendszere. A felkaroló-fejlesztő menedzserszervezetek hálózatáról - egyebek között - működésük átláthatatlansága és elszámoltathatóságuk korlátai miatt áttevődött a hangsúly a nyitottságot és átláthatóságot biztosítani hivatott pályáztatásra.
- Változtak a címzettek is, hiszen a vállalati és vállalkozói kör definiálása és újradefiniálása az EU harmonizációs törekvése jegyében - és attól függetlenül is - folyamatos. A vállalkozás mérete (az OMFB által alkalmazott 100 fős alkalmazotti létszámmal) egy olyan kört jelöl, amely formálisan több százezer, pályázói erejét háttérét és lehetőségeit tekintve legfeljebb néhány tízezer főre tehető. Különösen így van ez, ha a pályázók körét pontosítani, a pályázatok célzottságát javítani kívánjuk. Ez minden esetben szűkítés is, hiszen az "exportképes", "piacképes", innovatív vállalkozások egyenként sincsenek elegenden, így a közös részük sem túl nagy.
- A címzettek körének és a támogatás hangsúlyainak változásában jelentős szerepet játszottak az OMFB kormányzaton belüli és a mindenkori kormányok OMFB-vel kapcsolatos pozíció változásai. A döntések - többnyire érdekeszámításos - befolyásolásában emellett kitüntetett jelentőséggel bírt a támogató szervezeti háttér és a tradíció. A kutatóintézeti és nagyvállalati kör folyamatosan erős kötődéssel rendelkezik, amelyre időről időre ráerősített egy-egy meggyőző, személyiség. A kis- és középvállalati kört a személyes és csoportos-konzultációs informális kijárással mellett az érdekképviselők és a kamarák jelenítették meg. Véleményformáló és tökeerőben, bizonyítási lehetőségekben és esélyekben is eltérő nagyságrendekről van szó.
- Az OMFB szervezetén belül voltak és vannak is a kis- és középvállalkozások támogatásának markáns képviselői, akik nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy ez a terület az intézményi stratégia részévé váljon. Az elmúlt öt év fejlesztési politikáiban és pályázataiban mindez a kis-és közepes vállalkozások nemzetközi bekapcsolódását segítve, a külföldön alkalmazott cél-és eszközrendszer adaptálásának igényével történt. Általános vélekedés szerint a nagyvállalatok, kutatóintézetek, a nem régóta támogatottá váló multinacionális vállalatok és a kis- és középvállalkozások közül az utóbbiak csak a kamarai és a TECH-START pályázatból részesültek arányuk és sokat emlegetett jelentőségük szerint.

Az OMFB pályázati struktúrájában az előbb említettek szóltak igazán a vállalkozóknak, s hogy valóban nekik szóljanak, abban a kamarai zsűrik hely-és vállalkozóismerete nagy szerepet játszott a nemritkán méretével, máskor a fizetett tagdíj nagyságával érvelő nagyvállalati nyomásgyakorlással szemben. A különböző díjátadások évi három-négy alkalommal történő ünnepnapjai mellett a kisvállalati innovációnk még ma sincs olyan “zajos” vagy látványos fóruma, a kis- és középvállalkozások műszaki fejlesztésének tőke-és gyártmányfejlesztési korlátok miatt nem, vagy csak ritkán lehet olyan hangos és tartós hazai vagy külföldi sikere, amely eredményesebbé tenné a kisebb vállalkozásokat a forrásokért folyó harcban. Marad tehát a kooperáció, kinek lehetőség, kinek kényszer. Valószínűleg erre érzett rá az integrátori pályázat, az OECD legutóbbi bolognai üzenete szerint nem is rosszul.

- A kis- és közepes vállalatok támogatása eszközrendszerének néhány eleme ma már történelem, de sorsukban van olyan közös elem, ami miatt érdemes velük foglalkozni. Ilyen volt például még a rendszerváltás előtti időben az innovációs hitel, ahol az OMFB átvállalta az innovációs fejlesztésre eső kamatot. Talán túl korán, amikor még több volt a fiktív és ellenőrizhetetlen elem a piaci és szervezeti folyamatokban. Azóta nem fordult elő a támogatott hitelek között sem olyan kereskedelmi banki konstrukció amely az innovációt a zászlajára tűzte volna. Talán a korai fiaskó, talán más lehet az oka, hogy a konzorciális – tehát költségvetési és kereskedelmi banki vagy oda leosztott – pénzügyi források kezelésének az OMFB-ben és máshol sem alakult ki egy olyan egysége amelyben a bürokratikus koordináció ne dominálna a pénzügyi folyamatokban és engedné a “kétszer ad ki gyorsan ad” elv érvényesülését.

A probléma forrása a költségvetési és banki gazdálkodás eltérése mellett valószínűleg a szervezeti háttérben kereshető. A pályázató szervezetekkel kapcsolatos általános elvárások egyikének másikának, mint normativitás és rugalmasság összhangja, változó terjedelmű mérlegelési jogkör, a pályázó pénzügyi és gazdálkodási szabályainak és speciális háttérének figyelembe vétele, a jelenleginél intenzívebb és folyamatosabb monitoring, stb. az államháztartás alrendszerében aligha lehet sikerrel megfelelni. A pályázatot mint feladat outsourcing-ja más minisztériumnál már megkezdődött, tapasztalataik rövidesen – használhatók lesznek.

- Egy más természetű hiányra reagálva jött étre tíz évvel ezelőtt, a még Maka Sándor nevével fémjelzett “menedzsment szolgálat”, s ennek meghaladására sem volt még elég idő. A kis-és középvállalatok szellemi invencióinak megvalósítása, a prototípusig, adott esetben a piacig történő eljuttatása aligha lehetséges közvetítők nélkül. A beadott pályázatok színvonalát a kis- és középvállalkozások mérete csak annyiban befolyásolja, hogy van-e elégséges tőkeerejük egy mérnöki iroda megbízására, a nyert projektet levezénylő menedzser felvételére, a megfelelő fedezet biztosítására. Az előbbi hiányok esetenként anélkül értékelik le a pályázót-s vele együtt az innovatív ötletet is, hogy annak érdemi elbírálására sor kerülhetett volna. Máskor a pályázók hiányosságai a pályázaton csattannak, olyan, többnyire hiányzó funkciókat kérve számon, amelyek idegenek annak természetétől. A pályázók kiszolgálása, a pályázatok hiányosságainak korrekciója az OMFB-t szintén egy fejlesztési ügynökség, vagy menedzseriroda funkcióit igénylik. A kijelölt szervezeti funkciók és utak, a forrásokkal kapcsolatos többoldalú nyomásgyakorlás viszont stratégiaileg is megmagyarázhatóan, a tudásalapú társadalmat vitathatatlanul szolgáló műszer pályázat, stb. felé viszi a szervezetet, ahol a pályázatok színvonalas előkészítése tudósok és szakértői háttér révén gond nélkül biztosított.

- A vállalkozók szerint pályázatok ma aligha nélkülözhetők a kisvállalati innováció felkarolásában. Még inkább így lesz ez, ha a vállalkozói kör újabb elemekkel bővül, nevezetesen az egyetemi kutatóintézeti outsourcingokkal akiknek a befogadására nem mindenütt van alkalmas “technológiai inkubátorház” mint Veszprémben (ahol egyébként kutatói KFT-eket és BT-eket inkubálnak). A vállalkozók véleményétől függetlenül a jelen kutatás egész tapasztalati halmazát átgondolva nehéz választ adni arra a kérdésre, hogy sikeres volt-e, sikeres-e az OMFB kis- és középvállalkozási stratégiája és ezt célzó pályázati rendszere. Nehéz, mert nem volt és nincs igazi siker kritérium, vagy ami van az a közpénzek felhasználásával kapcsolatos és jogi –pénzügyi szabályszerűségekhez kötődik. Ahol voltak ilyenek-pl. hogyan vonták be a kapott műszereket a Ph.D képzésbe, létrejöttek-e az ígért együttműködések kiképződtek-e a kiképzendők, ott ez mintha nem kapott volna megfelelő hangsúlyt az értékelésben, a publicitás hiányáról nem is szólva. A versenyképes termékek pályázatán például már voltak a hozzáadott érték és a piaci alkalmasság mérésének kezelhető faktorai. Ha az OMFB pályázati rendszere el akar távolodni a kedvezményezették szektor specifikus megközelítésétől, akkor a jelenleginél nagyobb figyelmet kell fordítani az innováció körülírására és a sikerkritériumok meghatározására. De ez csak az első lépés. A pályázókra hivatkozhatunk akkor is, amikor megállapítjuk, a vázolt szervezeti hiányosságok ellenére az OMFB munkatársai helytálltak a pályázati kommunikációban és ügyintézésben, sokszor maguk pótolva mindazt, amit a szervezeti PR elmulasztott, nevezetesen a sokoldalú és a pályázók média fogyasztási szokásait is figyelembe vevő kapcsolatépítést.
- Továbbra is gondot okoz a kiszámíthatóság hiánya, és ez alapvetően befolyásolja az OMFB megítélését. A finanszírozási konstrukció jelzett problémáinak egy része is abból adódik hogy a forrással kapcsolatos döntés és a lehívás konkrét ideje gyakran számottevően eltolódik. Az éves tervezés a klasszikus felkaroló tevékenységet is ellehetetleníti: és sajátos kontrasztot képez a pályázótól elvárt jövőorientáltság és a pályázató hiányos, kontúrtales jövőképe között. Erre is gondolni kell, amikor immár az EU 5. keretprogram megvalósításán dolgozva elkészül az ügyfél-centrikus stratégia.